

Lawbooks

Burgerlijk Recht 1 | Stappenplannen
2020 – 2021

VOORWOORD

Beste student(e),

Dit boekje bevat een aantal overzichtelijke stappenplannen voor het vak **Burgerlijk Recht 1**. Veel leerstukken binnen het burgerlijk recht kunnen eenvoudig uitgelegd worden door middel van een stappenplan. Onze stappenplannen bevatten de vereisten die je op je tentamen af moet gaan om in aanmerking te komen voor de volle punten.

Bestudeer deze stappenplannen nadat je de stof goed begrijpt! Als je de theorie en de achtergrond van de voorgeschreven leerstukken overslaat, zullen sommige punten onduidelijk voor je zijn. Het volstaat dus niet om alleen deze stappenplannen door te nemen. Voor de optimale voorbereiding raden wij je aan om ook gebruik te maken van de Lawbooks samenvattingen en het oefenpakket.

Lawbooks wenst je veel succes tijdens het lezen en een prettig cursusverloop.

Met vriendelijke groet,

Team Lawbooks

WHATSAPP

Word lid van de WhatsApp-groep van jouw jaarlaag en word meteen op de hoogte gehouden van de nieuwste releases van Lawbooks. Scan de QR-code hiernaast met je mobiele telefoon om lid te worden.

 @lawbooks.nl

 @lawbookssamenvattingen

INHOUDSOPGAVE

ALGEMEEN

INLEIDING	BLZ. 5
BASIS GOEDERENRECHT	BLZ. 7
BASIS VERBINTENISSENRECHT	BLZ. 11
VERSCHIL IN BEELD	BLZ. 13

GOEDERENRECHT

BEZIT/HOUDERSCHAP	BLZ. 14
EIGENDOMSVERKRIJGING	BLZ. 17
OVERDRACHT	BLZ. 19
DERDENBESCHERMING	BLZ. 21
VERJARING	BLZ. 23
EIGENDOMSVERKRIJGINGEN UIT BOEK 5	BLZ. 25
BEPERKTE RECHTEN	BLZ. 29

VERBINTENISSENRECHT

TOTSTANDKOMING OVEREENKOMST	BLZ. 31
NIETIGHEID/VERNIETIGBAARHEID	BLZ. 35
NAKOMING	BLZ. 38
VERBINTENISSEN UIT ANDERE BRONNEN	BLZ. 40
ONRECHTMATIGE DAAD	BLZ. 46
KWALITATIEVE AANSPRAKELIJKHEID	BLZ. 49
SCHADE	BLZ. 54

Koop het voordelige JFV Pakket!

In verband met de Coronamaatregelen is het dit blok mogelijk om ook online je samenvattingen te kopen met de JFV ledenkorting! Bestel ze snel op www.lawbooks.nl/jaar1rug

Alles voor BR1 en Bestuursrecht: Inleiding slechts €39,-

Alle samenvattingen, beschikbare oefenpakketten en uitwerkingen voor beide vakken.

Alles wat je nodig hebt

Literatuursamenvatting, arrestanalyses, stappenplannen Tips & Tricks en de antwoorden van de werkgroepvragen.

ALGEMEEN

INLEIDING

Bij **Burgerlijk Recht 1** maak je voor het eerst écht kennis met het burgerlijk recht (ook wel privaatrecht of civiel recht genoemd). Het burgerlijk recht valt, zoals we hebben gezien bij ARW, uiteen in ontzettend veel rechtsgebieden. Bij dit vak gaan we ze echter niet allemaal behandelen: we focussen ons alleen op de belangrijkste rechtsgebieden binnen het burgerlijk recht. Kortom, bij dit vak zullen alleen de volgende rechtsgebieden de revue passeren:

- Het **personen- en familierecht**: Dit rechtsgebied behelst de regels die gelden tussen familieleden en tussen personen.
- Het **erfrecht**: Dit rechtsgebied ziet op de vraag wat rechtens is zodra er een nalatenschap van een overledene verdeeld moet worden.
- Het **vermogensrecht**: Dit rechtsgebied valt uiteen in:
 - Het **goederenrecht**: Dit rechtsgebied ziet op de relatie tussen een persoon en een goed.
 - Het **verbintenissenrecht**: Dit rechtsgebied ziet op de relatie tussen (rechts)personen.¹

Het erfrecht en het personen- en familierecht komen uitsluitend aan bod in week 1. Deze week wordt uitgebreid toegelicht in de Lawbooks samenvatting en zal in dit document dan ook niet verder besproken worden. Daarnaast zijn er voor dit rechtsgebied ook nauwelijks tot geen stappenplannen te maken.

De overige weken focussen zich op het goederenrecht en op het verbintenissenrecht. Voordat we verder gaan is het van belang om stil te staan bij de betekenis van het begrip 'recht'. Dit begrip heeft in de Nederlandse taal twee betekenissen:

- Het **objectief recht**: Dit zijn de verschillende rechtsgebieden die bestaan. Dus het geheel van regels die betrekking hebben op bijvoorbeeld verbintenissen of goederen; en
- Het **subjectief recht**: Dit is een aan iemand toekomende bevoegdheid. Hierbij kunnen we een onderscheid maken tussen:
 - **Absolute rechten**: Deze rechten gelden tegenover iedereen.
 - **Relatieve rechten**: Deze rechten gelden slechts tegen een specifiek persoon.

Tip van Lawbooks: Relatieve rechten vinden we voornamelijk terug binnen het verbintenissenrecht. Absolute rechten bestaan vooral binnen het goederenrecht.

¹ Denk hierbij niet aan een affectieve relatie, maar aan een 'zakelijke relatie' waarbij aanspraken op geld gewaardeerd kunnen worden.

Om het onderscheid goed voor ogen te houden tussen het verbintenissenrecht en het goederenrecht zullen beide rechtsgebieden apart worden besproken (zie de inhoudsopgave voor een overzicht van de onderwerpen die nader zullen worden toegelicht). Voordat we verder gaan willen we nog wat inleidende opmerkingen maken over het verbintenissenrecht en het goederenrecht en over wat je bij dit vak te wachten staat.

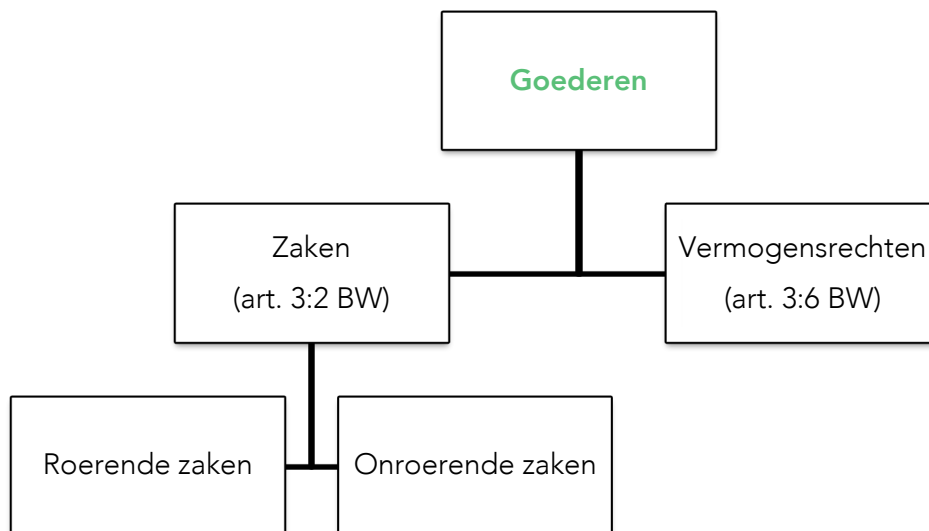
ALGEMEEN

BASIS GOEDERENRECHT

Goederen: Wat zijn dat?

Het goederenrecht gaat over tussen de relatie tussen een (rechts)persoon en een goed. Wat zijn goederen? **Goederen** zijn volgens art. 3:1 BW alle zaken en alle vermogensrechten. **Zaken** zijn alle voor menselijke beheersing vatbare stoffelijke objecten (art. 3:2 BW). Denk hierbij een aan iPhone, een fiets of een auto.² Zaken kunnen worden onderscheiden in roerende en onroerende zaken. Hierover zometeen meer. Voorts kunnen goederen ook vermogensrechten zijn. Van een **vermogensrecht** is sprake indien het overdraagbaar is, tezamen met een ander recht overgedragen kan worden, ertoe strekt de rechthebbende stoffelijk voordeel te verschaffen of is verkregen in ruil voor stoffelijk voordeel (art. 3:6 BW). Voorbeelden van vermogensrechten zijn **bepaalde rechten** (komen uitgebreid aan bod in de samenvatting); aandelen; vorderingen en auteursrechten (niet relevant bij dit vak).

Het bovenstaande verhaal kunnen we ook in een overzicht plaatsen:

Voordat we verder gaan willen we een aantal termen dat cruciaal is bij dit vak nader toelichten. Zo krijg je een goede basis voor de weken die in het teken staan van het goederenrecht.

² Niet voor menselijke beheersing vatbare objecten zijn zaken als de lucht.

Goederen: een alternatief onderscheid

We hebben hiervoor gezien dat goederen onderscheiden kunnen worden in zaken en in vermogensrechten. Als we het hebben over goederen kunnen we ook een (alternatief) onderscheid maken tussen:

- **Registergoederen:** Registergoederen zijn goederen waarbij voor de overdracht of vestiging van een beperkt recht inschrijving in daartoe bestemde openbare registers noodzakelijk is. Registergoederen zijn:
 - Onroerende zaken;
 - Teboekgestelde luchtvaartuigen, zee- en binnenvaartschepen;
 - Beperkte rechten op registergoederen;
 - Aandelen in registergoederen; en
 - Appartementrecht.
- **Niet-registergoederen:** De definitie van niet-registergoederen is simpel, dit zijn namelijk alle goederen die niet in het rijtje hierboven staan.

Dit onderscheid tussen registergoederen en niet-registergoederen loopt **niet** parallel met het onderscheid tussen roerende en onroerende goederen of met die tussen zaken en vermogensrechten. Het is nogmaals een andere indeling. Het is belangrijk om te weten of een goed een registergoed is of niet. De kwalificatie van een goed speelt een belangrijke rol bij de overdracht en bij de derdenbescherming, waarover later meer.

Tip van Lawbooks: Een auto is géén registergoed! Het klopt dat je een auto moet registreren en dat auto's op naam staan, maar de RDW is géén register in de zin van art. 3:10 BW. Een auto is dus een roerend, niet-registergoed.

Zaken

Zoals reeds gezegd kun je een onderscheid maken tussen roerende en onroerende zaken. In art. 3:3 lid 1 BW staat een limitatieve opsomming van alle **onroerende zaken**. Onroerend zijn:

- De grond;
- De nog niet gewonnen delfstoffen;
- De met de grond verenigde beplantingen;
- De gebouwen en werken die duurzaam met de grond zijn verenigd, hetzij rechte, hetzij door vereniging met andere gebouwen of werken

In de praktijk weet je meestal snel genoeg of een zaak roerend of onroerend is: het is evident dat een fiets roerend is en een huis onroerend. Maar wat doen we met grensgevallen? Is een stacaravan bijvoorbeeld roerend of onroerend? Het antwoord op deze vraag kun je beantwoorden met de criteria die de Hoge Raad in het populaire arrest '**Portacabin**' geeft (niet voorgeschreven, wordt wel genoemd in het boek).

Bestanddelen

In art. 3:2 BW staat zoals we reeds hebben geleerd wanneer een object een zaak is. Een zaak kan echter uit veel verschillende onderdelen bestaan. Deze onderdelen noemen wij in de juridische wereld **bestanddelen**. Art. 3:4 BW geeft aan wanneer iets als een bestanddeel van een (hoofd)zaak moet worden aangemerkt. Een object kan op twee manieren een bestanddeel zijn van een hoofdzaak:

1. Op grond van een **immateriële band**. Zie lid 1; en/of
2. Op grond van een **materiële band**. Zie lid 2.

Een object is op grond van een **immateriële band** een bestanddeel van een zaak als het op grond van de verkeersopvattingen tot die zaak behoort (lid 1). Een object is op grond van een **materiële band** een bestanddeel van een zaak als het zodanig met de hoofdzaak is verbonden dat zij niet kan worden gescheiden zonder beide objecten ernstig te beschadigen (lid 2). We geven weer een voorbeeld om de boel te verduidelijken.

Voorbeeld van Lawbooks: Een zadel hoort op grond van de verkeersopvattingen tot een fiets. Er is echter geen materiële band tussen het zadel en de fiets: je kunt een fietszadel immers eenvoudig losschroeven. Een zadel is dus op grond van art. 3:4 lid 1 BW een bestanddeel van een fiets. Een baksteen die vastgemetseld zit in een muur is op grond van een materiële band een bestanddeel van die muur (lid 2). Je kunt de baksteen niet makkelijk loskrijgen zonder de muur ernstig te beschadigen.

Ook hier geldt weer dat het doorgaans snel duidelijk is of een object op grond van lid 1 of lid 2 een bestanddeel is van de hoofdzaak. Niettemin zijn ook hier onduidelijke grensgevallen denkbaar. In het arrest '**Dépex/Curatoren Bergel**' (zie **r.o. 3.7**) heeft de Hoge Raad twee aanwijzingen gegeven ter invulling van de verkeersopvatting (lid 1):

1. Is sprake van een constructieve afstemming?; en
2. Is de hoofdzaak onvoltooid zonder het bestanddeel?

De vraag of een object kwalificeert als een zelfstandige zaak of als een bestanddeel van een andere zaak is van belang vanwege het **eenheidsbeginsel** (art. 5:3 BW): voor zover de wet niet anders bepaalt, is de eigenaar van een zaak, eigenaar van al haar bestanddelen.

Tip van Lawbooks: Het arrest '**Dépex/Curatoren**' gaat over gebouwen en machines, maar de aanwijzingen zijn ook in andere situaties denkbaar. Zie voor meer informatie en over dit onderwerp de Lawbooks samenvattingen en het oefenpakket.

Absolute rechten

Een **absoluut recht** is een recht dat tegenover iedereen kan worden ingeroepen. Een van de belangrijkste absolute rechten is het **eigendom**. Het eigendom komt uitgebreid aan bod in week 2, niettemin willen we hier een aantal belangrijke opmerkingen maken over dit absolute recht. Art. 5:1 Lid 1 BW omschrijft het eigendom als het meest omvattende recht dat een persoon op een zaak kan hebben. Niettemin zijn ook aan het eigendomsrecht beperkingen gebonden. Op grond van art. 5:1 lid 2 BW kan het eigendomsrecht gebonden worden door:

1. Rechten van anderen;
2. Wettelijke voorschriften; en
3. Het ongeschreven recht.

Tip van Lawbooks: Zie in dit verband ook het voorgeschreven arrest 'Grensoverschrijdende Garage'.

ALGEMEEN

BASIS VERBINTENISSENRECHT

Verbintenissen: wat zijn ze?

Een **verbintenis** is een vermogensrechtelijke verhouding tussen twee partijen krachtens welke de één (de schuldeiser) is gerechtigd tot een gedraging die de ander (de schuldenaar) verplicht is ten opzichte van hem te verrichten. Uit deze definitie blijkt dat een verbintenis twee kenmerken heeft:

1. Het gaat om een **verplichting**; en
2. De onderlinge band moet **vermogensrechtelijk van aard** zijn.

Het recht van de schuldeiser tegenover de schuldenaar op het verrichten van de prestatie heet **vorderingsrecht** (actieve kant); de daartoe staande rechtsplicht van de schuldenaar tot het verrichten van die prestatie heet **schuld** (passieve kant). Het vorderingsrecht van de schuldeiser is dus een **subjectief vermogensrecht**.

Verbintenissen: hoe ontstaan ze?

Uit art. 6:1 BW blijkt dat een **verbintenis** op drie verschillende manieren kan ontstaan:

1. Op grond van **expliciete wettelijke bepalingen**: Denk bijvoorbeeld aan de zaakwaarneming (art. 6:198 BW) of de ongerechtvaardigde verrijking (art. 6:212 BW);
2. Door een **wettelijke verwijzing naar ongeschreven recht**: Denk bijvoorbeeld aan de 'restcategorie' van de onrechtmatige daad, waarover later meer.
3. Doordat het **past in het stelsel van de wet**: Dit is erkend in het bekende arrest 'Quint/Te Poel'.

Verbintenissen: welke zijn relevant?

Bij dit vak zullen de volgende verbintenissen de revue passeren:

- De **natuurlijke verbintenis** (art. 6:3 BW): Zie hiervoor week 1.
- De **overeenkomst** (art. 6:213 BW): Zie hiervoor week 2, 3 en 4.
- De **zaakwaarneming** (art. 6:198 BW): Zie hiervoor week 5.
- De **ongerechtvaardigde verrijking** (art. 6:212 BW): Zie hiervoor week 5.
- De **onverschuldigde betaling** (art. 6:203 BW): Zie hiervoor week 5.
- De **onrechtmatige daad** (art. 6:162 BW): Zie hiervoor week 6 en week 7.

Natuurlijke verbintenis

Een **natuurlijke verbintenis** is een rechtens **niet-afdwingbare verbintenis** (art. 6:3 lid 1 BW). Dat is bijzonder, want we hebben zojuist geleerd dat een van de kenmerken van de verbintenis is dat zij afdwingbaar is. Bij de natuurlijke verbintenis ligt dit dus anders.

De natuurlijke verbintenis kenmerkt zich aan haar actieve zijde als een vorderingsrecht zonder rechtsvordering en dus ook zonder verhaalsrecht. Aan haar passieve zijde is zij een schuld zonder aansprakelijkheid waardoor ze ook niet leidt tot uitwinbaarheid. Wel is er bij een natuurlijke verbintenis sprake van een 'natuurlijke schuldeiser' en een 'natuurlijke schuldenaar'. Wanneer de schuldenaar een natuurlijke verbintenis voldoet, komt hem achteraf geen beroep toe op onverschuldigde betaling (dit blijkt uit het bekende arrest '*Goudse Bouwmeester*').

Tip van Lawbooks De natuurlijke verbintenis speelt bij dit vak nauwelijks tot geen rol en zal daarom ook niet worden behandeld. Het draait bij dit vak voornamelijk om de overeenkomst en de onrechtmatige daad. De twee leerstukken worden uitgebreid besproken in de Lawbooks samenvatting en ook later in dit document. De overige bronnen van verbintenissen (zaakwaarneming, onverschuldigde betaling en ongerechtvaardigde verrijking) zullen ook later kort aangestipt worden.

ALGEMEEN

VERSCHIL IN BEELD

Wellicht is het je hierboven al opgevallen: het **goederenrecht** verschilt op een aantal belangrijke punten ten opzichte van het **verbintenissenrecht**. Het is dus van belang om het onderscheid tussen de twee rechtsgebieden goed voor ogen te houden. We noemen een paar belangrijke verschillen tussen de twee rechtsgebieden en de bijbehorende rechten:

1. Zoals reeds gezegd zijn goederenrechtelijke rechten **absoluut**: ze gelden dus tegenover iedereen. Verbintenissenrechtelijke rechten daarentegen gelden slechts tegenover een specifieke persoon. Ze zijn dus **relatief**.
2. Het goederenrecht vormt een **gesloten systeem**. Dat betekent dat alle goederenrechtelijke rechten in de wet zijn geregeld en de wet bepaalt de inhoud van die rechten. Dat is anders bij het verbintenissenrecht: dat is immers een **open systeem**.
3. Goederenrechtelijke rechten hebben **zaaksgevolg** (ook wel *droit de suite*) genoemd. Verbintenissenrechtelijke rechten hebben **geen zaaksgevolg**.
4. Het goederenrecht kent de **prioriteitsregel**: oudere rechten gaan voor op nieuwere rechten. Deze regel kennen we niet in het verbintenissenrecht. Daar moeten we het doen met de **gelijkheid van schuldeisers** (*paritas creditorum*).
5. Houders van goederenrechtelijke rechten nemen in een faillissement een **separatistpositie** in. Een persoon met een verbintenissenrechtelijk recht heeft deze positie **niet**.

Al met al kunnen we de verschillen tussen de twee rechtsgebieden treffend weergeven in onderstaande tabel:

Goederenrechtelijke rechten	Verbintenissenrechtelijke rechten
Absoluut	Relatief
Gesloten systeem	Open systeem
Wél zaaksgevolg	Géén zaaksgevolg
Prioriteitsregel	Gelijkheid van schuldeisers
Separatist in faillissement	Géén separatist in faillissement

GOEDERENRECHT

BEZIT & HOUDERSCHAP

BELANGRIJK: Bezit staat **niet** gelijk aan eigendom. In het dagelijkse taalgebruik wordt onder bezit soms ook eigendom verstaan, dat is in de juridische wereld echter niet zo. Haal de twee begrippen dus niet door elkaar. In de meeste gevallen zal de bezitter van een goed ook de eigenaar van het goed zijn, maar dat hoeft dus niet per definitie zo te zijn. In het juridisch begrippenapparaat ziet bezit (en houderschap) puur op de feitelijke verhouding.

Bezit en **houderschap** zijn geregeld in titel 3.5 BW en hebben betrekking op de feitelijke verhouding tussen een persoon en een goed. Een persoon heeft een voor de regeling van bezit en houderschap relevante verhouding met een goed wanneer hij de **feitelijke macht** over het goed uitoefent. Het feitelijk uitoefenen van macht over een goed wordt in de wet aangeduid met het begrip houden. Er bestaan twee verschillende vormen van 'houden' (dit blijkt uit art. 3:108 BW):

1. **Bezit:** Dat betekent dat iemand het goed voor zichzelf houdt (zie ook art. 3:107 lid 1 BW).
2. **Detentie:** Dat betekent dat iemand het goed voor een ander houdt. Een ander woord voor detentie is '*houderschap*' (zie art. 3:107 lid 4 BW).

Op grond van art. 3:107 lid 2 en 3 BW kan het bezit **middellijk** zijn of **onmiddellijk**. Dit geldt ook voor de detentie/houderschap (art. 3:107 lid 4 BW). Wat betekenen deze begrippen? Het komt erop neer dat iemand een zaak kan 'houden' voor:

- **Zichzelf:** Er is dan sprake van bezit. Bezit kan onmiddellijk zijn of middellijk:
 - **Onmiddellijke bezitter:** de bezitter heeft zijn fiets zelf.
 - **Middellijke bezitter:** de bezitter heeft zijn fiets tijdelijk aan iemand anders gegeven.
- **Een ander:** Ook hier kan de houderschap onmiddellijk zijn of middellijk:
 - **Onmiddellijke houder/detentor:** het is niet zijn fiets, maar hij houdt het voor iemand anders.
 - **Middellijke houder/detentor:** hij heeft de fiets tijdelijk van de bezitter gekregen en geeft hem op zijn beurt weer tijdelijk aan een derde.

We geven een voorbeeld om het af aan te leren.

Voorbeeld van Lawbooks: Klaas is de eigenaar van een fiets. Deze leent hij uit aan Willem. Willem leent deze fiets weer uit aan Roger. Wat is de goederenrechtelijke positie van de heren? Klaas is de middellijke bezitter, Willem is de middellijke houder en Roger is in het voorbeeld de onmiddellijke houder.

Belangrijk in dit kader is het **interspersieverbod** van art. 3:111 BW: een houder kan zichzelf niet tot bezitter maken. Als we teruggrijpen op het voorbeeld hierboven: Willem (de houder) kan zichzelf niet uitroepen tot bezitter. Op deze regel bestaan wel twee uitzonderingen:

1. De eigenaar (in ons voorbeeld Klaas) kan door eigen toedoen ervoor zorgen dat het bezit overgaat op de derde (op Willem dus).
2. De houder (in ons voorbeeld Willem) kan het bezit van Klaas gaan tegenspreken. Tegenspraak wordt aangenomen indien de houder openlijk het recht van de wederpartij betwist en zich daar ook naar gedraagt.

De wet verbindt een aantal rechtsgevolgen aan het zijn van bezitter:

1. De **processuele functie** (art. 3:119 BW). De bezitter van een goed wordt vermoed ook de rechthebbende (eigenaar) van dat goed te zijn.
2. De **materiële functie** (art. 3:120 – 123 BW): Een bezitter te goeder trouw heeft gedurende zijn bezit recht op de vruchten van het goed. Zie voor meer informatie de overige bepalingen.
3. De **actiefunctie** (art. 3:125 BW): Iemand die zijn bezit verliest of in zijn bezit wordt gestoord, kan dezelfde rechtsvorderingen instellen tot terugverkrijging of opheffing van de stoornis als de rechthebbende.
4. De **goederenrechtelijke functie**: Een bezitter kan door verjaring na verloop van tijd de eigendom van een goed verkrijgen.
5. **Aansprakelijkheid**: Voor de bezitter bestaan verschillende kwalitatieve aansprakelijkheden op grond van art. 6:173 e.v. BW.

Art. 3:112 BW geeft de drie wijzen waarop iemand bezit kan verkrijgen:

1. **Inbezitneming** (art. 3:113 BW): *‘Men neemt een goed in bezit door zich daarover de feitelijke macht te verschaffen’*. Bij roerende zaken moet aan de hand van art. 3:108 BW gekeken worden of de feitelijke machtsuitoefening als bezit kan worden gekwalificeerd. **LET OP**: Als iemand een zaak in bezit neemt wordt hij daarvan **niet** tevens de eigenaar. Dat is alleen het geval bij een zogenaamde *‘res nullius’* (een aan niemand toebehorende zaak). Zie hierover ook de Lawbooks samenvatting.
2. **Bezitsoverdracht**: Bezitsoverdracht kan op twee manieren gebeuren:
 - a. Door **feitelijke overgave** (art. 3:114 BW): *‘Een bezitter draagt zijn bezit over door de verkrijger in staat te stellen die macht uit te oefenen, die hij zelf over het goed kon uitoefenen’*.
 - b. Door middel van een **tweezijdige verklaring** (art. 3:115 BW): Er bestaan in totaal drie varianten van tweezijdige verklaringen:
 - i. *Constitutum possessorium*;
 - ii. *Traditio brevi manu*; en
 - iii. *Traditio longa manu*.
3. **Opvolging onder algemene titel** (art. 3:116 BW): *‘Hij die onder een algemene titel een ander opvolgt, volgt daarmee die ander op in diens bezit en*

houderschap, met alle hoedanigheden en gebreken daarvan’. Een voorbeeld van opvolging onder algemene titel is het schilderij dat de zoon van Klaas erft bij zijn overlijden. Opvolging onder algemene titel is bij dit vak niet relevant.

Het bezitsverlies wordt geregeld in art. 3:117 BW. Zie hiervoor de bepaling zelf.

GOEDERENRECHT

EIGENDOMSVERKRIJGING

Goederen kunnen op twee manieren worden verkregen (art. 3:80 BW):

- **Onder algemene titel:** Onder algemene titel verkrijgt men niet één goed, maar alle voor overgang vatbare goederen van een persoon of een evenredig deel daarvan. Hiervan zal bijvoorbeeld sprake zijn bij erfopvolging, boedelmenging, fusie en splitsing.
- **Onder bijzondere titel:** Bij verkrijging onder bijzondere titel verkrijgt men wél een specifiek goed. Hiervan is sprake bij de overdacht (dit komt uitgebreid aan bod in week 3). Andere voorbeelden vinden we in Boek 5 BW.

Een ander (alternatief) onderscheid dat gemaakt kan worden met betrekking tot de verkrijging van goederen is die tussen:

- **Derivatieve verkrijging:** De verkrijger ontleent zijn rechtspositie aan die van zijn rechtsvoorganger.
- **Originaire verkrijging:** Hiervan is sprake als een persoon zijn rechtspositie niet ontleent aan een ander, maar een nieuw recht op een goed verkrijgt.

Bij verkrijging onder algemene titel is altijd sprake van een derivatieve verkrijging. Bij verkrijging op grond van Boek 5 gaat het om origineire verkrijging. Bij de overdacht/vestiging van beperkte rechten (art. 3:81 BW) is er uiteraard sprake van derivatieve verkrijging. We plaatsen het bovenstaande verhaal in een schematisch overzichtje.

Verkrijging van goederen kan:

- **Onder algemene titel:** Hierbij is altijd sprake van derivatieve verkrijging. Je kunt goederen op verschillende manieren onder algemene titel verkrijgen, namelijk door:
 - Erfopvolging;
 - Boedelmenging;
 - Fusie/splitsing.
- **Onder bijzondere titel:** Hierbij moet een onderscheid gemaakt worden tussen:
 - **Derivatieve verkrijging:** Denk hierbij aan de wijzen genoemd in art. 3:81 BW (overdracht en vestiging van beperkte rechten)
 - **Originaire verkrijging:** Hierbij moet weer een onderscheid gemaakt worden tussen:
 - **Goederen** (zaken én vermogensrechten): Deze kunnen alleen onder bijzondere titel originair verkregen worden door verjaring.
 - **Zaken:** Zaken kunnen onder bijzondere titel originair verkregen worden door:
 - Inbezitneming (art. 5:4 BW);

- Vinderschap (art. 5:5 BW);
- Schatvinding (art. 5:13 BW);
- Natrekking (art. 5:14 BW);
- Vermenging (art. 5:15 BW);
- Zaaksvorming (art. 5:16 BW); en
- Vruchttrekking (art. 5:17 BW).

We gaan zometeen de overdacht bespreken en de bijbehorende derdenbescherming. Vervolgens zullen we het hebben over de verjaring en de overige eigendomsverkrijgingen uit Boek 5.

GOEDERENRECHT

OVERDRACHT

Een in de praktijk zeer belangrijke wijze van verkrijging van een goed is de **overdracht**. In art. 3:84 lid 1 BW staan de drie vereisten die nodig zijn om overdracht te kunnen bewerkstelligen:

1. **Levering**;
2. Krachtens **geldige titel**;
3. Verricht door hem die **bevoegd** is over het goed te beschikken.

We gaan nu deze drie vereisten nader toelichten.

Tip van Lawbooks: Controleer ook altijd eerst of het goed overdraagbaar is. Kijk hiervoor naar art. 3:83 lid 1 BW. Je moeder kun je bijvoorbeeld niet overdragen. Op je tentamen kun je er echter (bijna) altijd van uitgaan dat het goed in kwestie overdraagbaar is (anders zou je erg snel klaar zijn met je tentamenvraag). Noteer voor de volledigheid altijd dat het goed overdraagbaar is op grond van art. 3:83 BW.

Ad 1. Levering

De vereiste levering kan alleen geschieden op de door de wet voorgeschreven wijze. Partijen kunnen dus niet zelf een wijze van levering bedenken. In de tweede afdeling van titel 4 van Boek 3 zijn de wijzen van levering geregeld. Elk goed moet op een bepaalde manier geleverd worden:

- **Onroerende zaken en andere registergoederen:** levering vindt plaats door een notariële akte, gevolgd door inschrijving daarvan in het openbare register voor registergoederen (art. 3:89 lid 1 en lid 4 BW).
- **Roerende zaken, niet-registergoederen:** levering vindt plaats door bezitsverschaffing (art. 3:90 BW). Bezitsverschaffing is mogelijk door:
 - Feitelijke overgave (art. 3:114 BW);
 - Tweezijdige verklaring (art. 3:115 BW).
- **Rechten aan toonder of order:** levering vindt plaats door het papier waarin de vordering is 'belichaamd' (art. 3:93 BW).
- **Andere tegen een of meer personen uit te oefenen rechten:** levering vindt plaats door middel van een akte en mededeling daarvan aan de schuldenaar van de vordering (art. 3:94 BW).
- **Goederen waarvoor de wet noch in de vierde titel, noch elders een eigen leveringsvorm voorschrijft:** levering door middel van een akte (art. 3:95 BW).
- **Bepaalde rechten op goederen:** levering vindt plaats op dezelfde wijze als voor de levering van het goed waarop het rust is bepaald (art. 3:98 BW).

Ad 2. Geldige titel

Nederland kent een **causaal stelsel** van overdracht. Dat betekent dat voor overdracht een **geldige titel** is vereist (art 3:84 BW). De titel is de rechtsgrond die aan de overdracht ten grondslag ligt en haar rechtvaardigt. De bekendste titel is de verbintenis tot overdracht die voortvloeit uit de koopovereenkomst. Maar er bestaan natuurlijk ook andere titels (schenkingsovereenkomst, verbintenis tot overdracht uit onrechtmatige daad etc.). Zie de Lawbooks samenvatting voor meer informatie over en voorbeelden van (on)geldige titels.

Ad 3. Beschikkingsbevoegdheid

Tot slot moet de persoon die het goed overdraagt ook **beschikkingsbevoegd** zijn. Iemand is beschikkingsbevoegd wanneer hij de bevoegdheid heeft een bepaald goed te vervreemden of te bezwaren met een beperkt recht. Doorgaans is de rechthebbende van een goed (de eigenaar) beschikkingsbevoegd. Een huurder, failliet of dief is beschikkingsonbevoegd.

Als niet aan alle zojuist besproken voorwaarden is voldaan (nogmaals: geldige titel, levering en beschikkingsbevoegdheid) is er **géén** sprake van een succesvolle overdracht. Toch bestaat op deze regel een uitzondering. Indien wél sprake is van een geldige titel en levering maar de beschikkingsbevoegdheid ontbreekt, kan onder bepaalde voorwaarden tóch sprake zijn van een succesvolle overdracht. We komen hiermee aan op het leerstuk van de **derdenbescherming**.

Tip van Lawbooks: Het leerstuk van de derdenbescherming wordt geregeld in art. 3:86 BW en in art. 3:88 BW (je hebt nog een paar vormen van derdenbescherming in art. 3:24 – 3:26 BW, maar deze laten we hier buiten beschouwing). De derdenbescherming 'repareert' een overdracht **alleen** als de beschikkingsbevoegdheid ontbreekt. Is de vervreemder beschikkingsbevoegd maar ontbreekt de geldige titel? Dan kan de verkrijgende partij zich **niet** beroepen op art. 3:86 of art. 3:88 BW. De derdenbescherming kan het ontbreken van een geldige titel of van een geldige levering dus niet repareren.

GOEDERENRECHT

DERDENBESCHERMING

Art. 3:86 en art. 3:88 BW bieden de verkrijger onder omstandigheden bescherming tegen de beschikkingsbevoegdheid van de vervreemder van een goed. Kortom, de overdracht kan op grond van deze bepalingen toch geldig zijn, ook al was de vervreemder beschikkingsonbevoegd. We bespreken beide bepalingen en de bijbehorende vereisten afzonderlijk.

Art. 3:86 BW

Art. 3:86 lid 1 BW luidt als volgt:

'Ondanks onbevoegdheid van de vervreemder is een overdracht overeenkomstig artikel 90, 91 of 93 van een roerende zaak, niet-registergoed, of een recht aan toonder of order geldig, indien de overdracht anders dan om niet geschiedt en de verkrijger te goeder trouw is'.

In deze bepaling treffen we vier vereisten waaraan voldaan moet zijn, wil men onder de uitzondering vallen:

1. Het moet gaan om de levering van een **roerende zaak, niet-registergoed**, of een **recht aan toonder of order**. Gaat het om een registergoed? Dan is de verkrijger aangewezen op art. 3:88 BW.
2. De **levering** moet plaatsvinden via art. 3:90, art. 3:91 of art. 3:93 BW.
3. De levering geschiedt **anders dan om niet**. Dit houdt in dat de verkrijger het goed dus niet gratis mag hebben gekregen of voor een extreem lage prijs. Het mag dus niet gaan om een schenking.
4. De verkrijger is op het moment van levering te **goeder trouw**.

Uitzondering: Op grond van art. 3:86 lid 3 BW helpt de bescherming van het eerste lid de verkrijger **niet** in het geval de eigenaar het bezit van de zaak door **diefstal** heeft verloren. In dat geval kan de eigenaar de zaak gedurende drie jaren, te rekenen van de dag van de diefstal, als zijn eigendom opeisen, ook al is er sprake van een situatie waarin lid 1 in beginsel van toepassing zou zijn. **Uitzondering:** Ook op deze uitzondering bestaan weer twee uitzonderingen. Deze zijn te vinden in sub a en sub b van lid 3.

Art. 3:83 lid 3 sub b BW spreekt voor zich: bij diefstal van de geld en/of toonder- of orderpapieren kan wel een beroep op de bescherming van het eerste lid worden gedaan.

Art. 3:83 lid 3 sub a BW is wat ingewikkelder en bevat verschillende vereisten. We hebben de vereisten van het artikel voor je onderstreept (deze kun je dus ook onderstrepen, scheelt je tijd op je tentamen):

'(...) de zaak door een natuurlijke persoon die niet in de uitoefening van een beroep of bedrijf handelde, is verkregen van een vervreemder die van het verhandelen aan het publiek van soortgelijke zaken anders dan als veilinghouder zijn bedrijf maakt in een daartoe bestemde bedrijfsruimte, zijnde een gebouwde onroerende zaak of een gedeelte daarvan met de bij het een en ander behorende grond, en in de normale uitoefening van dat bedrijf handelde.'

Concluderend: Voor een succesvolle overdracht moet het goed overdraagbaar zijn op grond van art. 3:83 lid 1 BW en moet aan de drie vereisten van art. 3:84 lid 1 BW worden voldaan (levering, geldige titel en beschikkingsbevoegdheid). Ontbreekt een van die vereisten, dan is er géén overdracht tot stand gekomen. Indien de beschikkingsbevoegdheid ontbreekt kan de overdracht toch nog gerepareerd worden door de derdenbescherming van art. 3:86 lid 1 BW, mits aan de vier voorwaarden van dit lid wordt voldaan. Indien de (oorspronkelijke) eigenaar het bezit heeft verloren door diefstal kan de verkrijger géén beroep doen op derdenbescherming, tenzij het gaat om één van de situaties genoemd in art. 3:86 lid 3 sub a of sub b BW.

Art. 3:88 BW

In het geval van de overdracht van een goed waarop art. 3:86 BW niet van toepassing is, zoals de overdracht van een **registergoed** of een recht op naam, biedt art. 3:88 BW een regel van derdenbescherming. Voordat je art. 3:88 lid 1 BW kan toepassen, moet eerst gekeken worden of aan de vier eisen van dit artikel wordt voldaan:

1. Het moet gaan om een **registergoed**, van **een recht op naam**, of van een ander goed waarop art. 3:86 BW niet van toepassing is;
2. De derde-verkrijger is ten tijde van de levering te **goeder trouw**;
3. De beschikkingsonbevoegdheid vloeit voort uit **de ongeldigheid van een vroegere overdracht**; en
4. De ongeldigheid van die vroegere overdracht is **niet** het gevolg van de onbevoegdheid van de toenmalige vervreemder.

Tip van Lawbooks: Zie voor meer informatie over de overdracht en de derdenbescherming de Lawbooks samenvatting.

GOEDERENRECHT

VERJARING

Verjaring leidt ertoe dat een rechtstoestand van rechtswege na verloop van tijd zich toch naar de feitelijke bestaande toestand conformeert. Met andere woorden: feit wordt recht. Er bestaan twee soorten van verjaring:

- **Verkrijgende verjaring**. Zie art. 3:99 BW; en
- **Extinctieve verjaring** (ook wel: **bevrijdende verjaring** genoemd). Zie art. 3:306 e.v. BW.

Belangrijk criterium voor verjaring is de **goeder trouw**. Een bezitter die niet te goeder trouw is kan nooit door verkrijgende verjaring eigenaar worden: hij kan alleen eigenaar worden door bevrijdende verjaring. We gaan de vereisten voor beide vormen af.

Verkrijgende verjaring

Voor het intreden van de verkrijgende verjaring is vereist:

1. Dat een persoon **bezitter** is van een goed in de zin van art. 3:107 BW.
2. Deze bezitter moet voorts te **goeder trouw** zijn (art. 3:11 en art. 3:118 BW). Dat betekent dat hij zich als rechthebbende beschouwt en zich ook redelijkerwijze als zodanig mocht beschouwen. Let wel, bij registergoederen is de bezitter vaak niet te goeder trouw (dat heeft te maken met de werking van art. 3:23 BW).
3. Het **verloop van een bepaalde tijd**. Hoe lang deze tijd is hangt af van het desbetreffende goed:
 - a. **Registergoed**: Er moet tien jaar zijn verstreken (art. 3:99 lid 1 BW);
 - b. **Niet-registergoed**: Er moet drie jaar zijn verstreken (art. 3:99 lid 1 BW).
4. Voorts moet het bezit gedurende de door de wet vereiste periode **onafgebroken** zijn geweest. Op deze strenge regel bestaan wel twee uitzonderingen:
 - a. Er is sprake van **onvrijwillig bezitsverlies** (art. 3:103 BW). Als sprake is van onvrijwillig bezitsverlies moet de bezitter het bezit wel binnen één jaar terugkrijgen.
 - b. Indien een ander **het bezit voortzet** (door verkrijging onder algemene titel of onder bijzondere titel). Zie in dit verband art. 3:102 BW.

Bevrijdende verjaring

De **bevrijdende verjaring** (zie art. 3:306 e.v. BW) werkt anders dan de verkrijgende verjaring. Bij de bevrijdende verjaring gaat er een **rechtsvordering** teniet. De wet koppelt hieraan de verkrijging van een goed. Het hangt van het type rechtsvordering af wanneer de verjaring is voltooid. Als hoofdregel geldt dat een rechtsvordering in beginsel na **20 jaar** verjaart. De wet kan in bepaalde gevallen ook andere

verjaringstermijnen voorschrijven (zie art. 3:307 e.v. BW). Voorbeelden van belangrijke rechtsvorderingen zijn:

- **Revindicatie** (art. 5:2 BW); en
- Actie uit onrechtmatige daad (art. 6:162 BW).

Bij bevrijdende verjaring is het niet van belang hoe lang een bezitter het goed al in zijn bezit heeft: het gaat erom of de rechtsvordering van de rechthebbende is verjaard. We geven een voorbeeld om de bevrijdende verjaring te verduidelijken:

Voorbeeld van Lawbooks: Willem is tien jaar bezitter niet te goeder trouw van de Rolex van Klaas. Na tien jaar vindt Willem het wel mooi geweest: hij geeft de Rolex cadeau aan Roger. Roger wordt niet direct de eigenaar, omdat Willem niet beschikkingsbevoegd is. Daarnaast kan Klaas nog altijd het horloge komen revindiceren. Inmiddels zijn weer tien jaar verstreken. Roger verkrijgt het horloge op grond van de bevrijdende verjaring. De vordering van Klaas is verstreken.

GOEDERENRECHT

VERKRIJGING KRACHTENS BOEK 5

Het is ook mogelijk om goederen onder bijzondere titel te verkrijgen door middel van de eigendomsverkrijgingen die genoemd worden in Boek 5. Hierbij zal telkens sprake zijn van een originele verkrijging. Daarnaast gaat het bij deze eigendomsverkrijgingen altijd om zaken. Om het overzicht te bewaren een opsomming van alle eigendomsverkrijging van Boek 5:

- Inbezitneming (art. 5:4 BW);
- Vinderschap (art. 5:5 BW);
- Schatvinding (art. 5:13 BW);
- Natrekking (art. 5:14 BW/art. 5:20 BW);
- Vermenging (art. 5:15 BW);
- Zaaksvorming (art. 5:16 BW); en
- Vruchttrekking (art. 5:17 BW).

We gaan alle verkrijgingen in het navolgende bespreken.

Inbezitneming

Inbezitneming (art. 5:4 BW) wordt ook wel **occupatie** genoemd. Van occupatie is sprake als een persoon een zaak 'pakt' met de intentie om deze voor zichzelf te houden. We kunnen hierbij twee situaties onderscheiden:

- Er is sprake van een *res nullius*. Door inbezitneming hiervan verkrijgt de persoon naast het bezit ook de eigendom.
- Als de zaak al aan iemand toebehoort verkrijgt de occupant slechts het bezit van de zaak (art. 3:112 jo. art. 3:113 BW).

Let wel, onroerende zaken hebben altijd een eigenaar (art. 5:24 BW). Zij kunnen nooit door occupatie worden verkregen.

Vinderschap

Vindt iemand een onbeheerde roerende zaak die géén *res nullius* is (zoals een verloren kettinkje op een treinstation)? Dan zijn ook hier twee situaties mogelijk:

- De vinder voldoet aan de vereisten van art. 5:5 BW: de vinder wordt na 1 jaar de eigenaar van de zaak, tenzij de oorspronkelijke eigenaar in dat jaar de zaak komt opeisen.
- De vinder voldoet niet aan de vereisten van art. 5:5 BW: De vinder verkrijgt het eigendom van de zaak na 20 jaar door extinctieve verjaring.

Schatvinding

Vindt iemand een schat (zie voor de definitie art. 5:13 lid 3 BW), zoals een gouden munt of Romeinse drinkbeker? Dan geldt de regel van art. 5:13 lid 1 BW: *‘Een schat komt voor gelijke delen toe aan degene die hem ontdekt, en aan de eigenaar van de onroerende of roerende zaak, waarin de schat wordt aangetroffen’*.

Natrekking (art. 5:14 BW)

De definitie van een zaak wordt gegeven in art. 3:2 BW. Art. 3:4 BW geeft aan wat een bestanddeel is. Tot zover is dit bekende materie (zie week 1 en week 2). Een bestanddeel kan juridisch geen eigen leven leiden. Volgens art 5:3 BW is de eigenaar van een zaak dan ook de eigenaar van al haar bestanddelen. Men noemt dit het **eenheidsbeginsel**. Op grond van dit beginsel is een zaak, op het moment dat het een bestanddeel wordt van een andere zaak, zelf geen zelfstandige zaak meer. Dit proces noemen we **natrekking**. Het komt erop neer dat een zaak c.q. bestanddeel wordt nagetrokken door de hoofdzaak.

Als we het hebben over natrekking moeten we een onderscheid maken tussen:

- Natrekking door een **onroerende zaak** (zie hiervoor art. 5:20 BW); en
- Natrekking door een **roerende zaak** (zie hiervoor art. 5:14 BW).

Om verwarring te voorkomen behandelen we beide vormen apart.

Onroerende zaak

Voor **onroerende zaken** regelt art. 5:20 lid 1 BW wat de eigendom van de grond omvat. De belangrijkste categorie van de in art. 5:20 lid 1 BW genoemde objecten zijn de gebouwen en werken. De eigendom van de grond omvat de gebouwen en werken, indien ze duurzaam met de grond zijn verenigd, hetzij rechtstreeks, hetzij door vereniging met andere gebouwen en werken, voor zover ze geen bestanddeel zijn van eens anders onroerende zaak.

Roerende zaak

Als het gaat om natrekking van een **roerende zaak** moet je kijken naar art. 5:14 BW. De vervolgvraag is: welke van de oorspronkelijke zelfstandige zaken kan aangemerkt worden als hoofdzaak? Voor de beantwoording van deze vraag moet je naar twee criteria kijken (zie art. 5:14 lid 3 BW):

1. De verkeersopvatting; en
2. De waarde.

Wanneer deze criteria in tegengestelde richting wijzen, prevaleert de verkeersopvatting. Indien een roerende zaak bestanddeel wordt van een andere roerende zaak die als hoofdzaak is aan te merken, gaat de eigendom door natrekking over aan de eigenaar van de hoofdzaak (art. 5:14 lid 1 BW). Art. 5:14 lid 2 BW geeft aan wat rechtens is als

geen van de zaken als hoofdzaak aangemerkt kan worden: er treedt mede-eigendom op.

Vermenging

Van **vermenging** (art. 5:15 BW) is sprake indien twee of meer roerende zaken die toebehoren aan verschillende eigenaars door vermenging tot één zaak worden verenigd. Denk hierbij aan de situatie waarin de cola van Klaas vermengd raakt met de Bacardi van Willem. Wie is eigenaar van de Baco? Voor het antwoord op deze vraag verwijst art. 5:15 BW naar de regels van natrekking in art. 5:14 BW. Dat betekent dat je moet kijken of sprake is van een hoofdzaak (5:14 lid 3 BW). Art. 5:14 lid 2 BW geeft twee criteria waar je naar moet kijken:

1. De verkeersopvatting; en
2. De waarde.

We passen de kennis die we hebben vergaard toe op het voorbeeld:

Voorbeeld van Lawbooks: In het reeds genoemde voorbeeld kun je betogen dat er een hoofdzaak is, namelijk de Bacardi. De Bacardi is aanzienlijk duurder dan de gebruikte cola.

Een ander voorbeeld:

Voorbeeld van Lawbooks: De prosecco van Klaas raakt vermengd met de Aperol van Willem. Wie is de eigenaar van de Aperol Spritz? Beide drankjes zijn even duur dus aan de hand van de waarde kun je het niet bepalen. Wel kunnen we aan de hand van de verkeersopvattingen concluderen dat de Aperol de hoofdzaak is.

De eigendom van een roerende zaak die een bestanddeel wordt van een andere roerende zaak die als hoofdzaak is aan te merken, gaat over aan de eigenaar van deze hoofdzaak (art. 5:14 lid 1 BW). In onze voorbeelden zou Willem dus in beide gevallen de eigenaar worden. Is er geen hoofdzaak? Dan is er sprake van mede-eigendom (art. 5:14 lid 2 BW).

Tip van Lawbooks: Het is niet altijd duidelijk wat de hoofdzaak is. Je zou ook kunnen beargumenteren dat bij een Aperol Spritz de Aperol niet de hoofdzaak is: je hebt immers evenveel Prosecco nodig als Aperol om een deugdelijk drankje te maken (het scheutje Spa Rood en de sinasschijf laten we even buiten beschouwing) en beide drankjes zijn even duur (mits je goede prosecco inslaat). Kortom, gebruik je verstand en kom met sterke argumenten, dan zijn er meerdere antwoorden mogelijk.

Zaaksvorming

Van zaaksvorming (art. 5:16 BW) is sprake indien iemand uit één of meer roerende zaken een nieuwe zaak vormt. Naar verkeersopvatting moet uit de scheppende arbeid een nieuwe zaak zijn ontstaan, dat wil zeggen een zaak die een eigen, van de oorspronkelijke zaak te onderscheiden identiteit heeft. De zaak moet dus een **eigen identiteit** hebben. Bij zaaksvorming gaat het altijd om de volgende twee vragen:

1. Wie is eigenaar van de nieuwgevormde zaak?
2. Vormt iemand een zaak voor zichzelf of voor een ander?

We behandelen beide vragen apart om het overzicht te behouden.

Antwoord vraag 1

Hoofdregel is dat de eigenaar van de oorspronkelijke zaak ook de eigenaar wordt van de nieuwgevormde zaak (art. 5:16 lid 1 BW). Behoren de oorspronkelijke zaken toe aan verschillende eigenaren? Dan zijn weer de regels van natrekking van toepassing (zie art. 5:14 BW en de uitleg bij vermenging): De eigenaar van de oorspronkelijke hoofdzaak wordt eigenaar van de nieuwe zaak, en als geen hoofdzaak kan worden aangewezen, ontstaat mede-eigendom (art. 5:16 jo. art. 5:14 BW).

Antwoord vraag 2

Indien iemand voor zichzelf een zaak vormt of doet vormen uit of mede uit een of meer hem niet toebehorende roerende zaken, wordt hij eigenaar van de nieuwe zaak, tenzij de kosten van de vorming dit wegens hun geringe omvang niet rechtvaardigen (art. 5:16 lid 2 BW). De vraag of een persoon voor zichzelf of voor een ander vormt, moet worden beantwoord aan de hand van hetgeen in het licht van de verkeersopvattingen uit de rechtsverhouding tussen partijen voortvloeit. De Hoge Raad geeft in het arrest 'Breda/Antonius' (niet voorgeschreven) twee criteria waarop je bij de beantwoording van deze vraag moet letten:

1. Wie heeft **beslissende invloed** op de productie en de definitieve vorm van het product?
2. Wie droeg binnen de rechtsverhouding het **economisch risico**?

Vruchttrekking

Art. 5:17 BW bepaalt dat degene die op grond van zijn genotsrecht (denk hierbij bijvoorbeeld aan het vruchtgebruik, een beperkt recht) op een zaak gerechtigd is tot de vruchten daarvan, de eigendom van de vruchten verkrijgt door haar afscheiding. Door de afscheiding worden de vruchten zelfstandige zaken (art. 3:9 BW).

GOEDERENRECHT

BEPERKTE RECHTEN

Tip van Lawbooks: De beperkte rechten komen uitgebreid aan bod in Deel B van de Lawbooks samenvatting. Daarin kun je per beperkt recht lezen hoe deze wordt gevestigd, wat de strekking ervan is en hoe het weer tenietgaat.

We hebben bij de inleiding van dit document reeds kennism gemaakt met de vermogensrechten (zie ook art. 3:6 BW). Belangrijke vermogensrechten zijn beperkte rechten. Een **beperkt recht** is een recht dat is afgeleid uit een meer omvattend recht, hetwelk met het beperkte recht is bezwaard (art. 3:8 BW). We kunnen beperkte rechten onderverdelen in twee categorieën:

- **Zekerheidsrechten:** Deze soort rechten dienen ter verzekering van een zaak. We kennen twee soorten beperkte zekerheidsrechten:
 - **Pand:** Pandrecht wordt gevestigd op niet-registergoederen.
 - **Hypotheek:** Hypotheekrecht kan alleen gevestigd worden op registergoederen.
- **Genotsrechten:** Deze soort rechten geven de rechthebbende daarom rechten met betrekking tot het gebruik en het genot van een zaak. Tot deze categorie behoren de volgende rechten:
 - **Vruchtgebruik:** Dit is een beperkt genotsrecht dat het recht geeft om goederen die aan een ander toebehoren te gebruiken en daarvan de vruchten te genieten (art. 3:201 BW).
 - **Erfpacht:** Het recht van erfpacht is een beperkt genotsrecht dat de erfpachter de bevoegdheid geeft om de onroerende zaak van een ander (de erfverpachter) te houden en te gebruiken (art. 5:85 lid 1 BW).
 - **Erfdienstbaarheid:** Dit is een beperkt zakelijk recht, dat een last inhoudt waarmee een dienend erf ten behoeve van een heersend erf is bezwaard (art. 5:70 lid 2 BW).
 - **Opstal:** Dit is een beperkt zakelijk recht om in, op, of boven de onroerende zaak van iemand anders, doorgaans een stuk grond, een gebouw, werk, of beplantingen te hebben of te verkrijgen (art. 5:101 BW).

Art. 3:6 BW bepaalt dat een vermogensrecht een recht kan zijn dat alleen of tezamen met een ander recht overdraagbaar is. Een belangrijk voorbeeld van een recht dat uitsluitend tezamen met een ander recht overgedragen kan worden is een afhankelijk recht. Volgens art. 3:7 BW is een **afhankelijk recht** een recht dat aan een ander recht zodanig verbonden is, dat het niet zonder dat andere recht kan bestaan. Volgens art. 3:82 BW volgen afhankelijke rechten het recht waaraan zij zijn verbonden.

Tip van Lawbooks: Voorbeelden van afhankelijke rechten zijn het pandrecht, het recht van hypotheek en erfdienstbaarheid. Het recht van hypotheek is bijvoorbeeld verbonden aan een vordering uit geldlening aan de kredietnemer. Als de vordering wordt voldaan gaat deze teniet en dan vervalt ook van rechtswege het recht van hypotheek van de kredietverlener op het gehypothekeerde goed. Hierover meer na de deoltoets. De beperkte rechten komen ook na de deoltoets aan bod.

VERBINTENISSENRECHT

TOTSTANDKOMING OVEREENKOMST

De overeenkomst is een **meerszijdige rechtshandeling**, waarbij een of meer partijen jegens een of meer andere een verbintenis aangaan (art. 6:213 BW). Een kenmerk van een rechtshandeling is dat de (menselijke) handeling gericht moet zijn op het tot stand brengen van een **rechtsgevolg**. Titel 3.2 bevat een algemene regeling van de rechtshandeling. Men kan binnen de rechtshandeling een onderscheid maken tussen:

- **Meerszijdige rechtshandeling:** Voor de totstandkoming van een rechtshandeling wordt de samenwerking van meerdere personen vereist. Het beste voorbeeld is natuurlijk de overeenkomst (art. 6:213 BW). Binnen de categorie overeenkomst kunnen we een onderscheid maken tussen:
 - **Wederkerige overeenkomst:** volgens art. 6:261 BW is er sprake van een wederkerige overeenkomst *'indien elk van beide partijen een verbintenis op zich neemt ter verkrijging van de prestatie waartoe de wederpartij zich daartegenover jegens haar verbindt'*. Denk hierbij aan koop.
 - **Eenzijdige overeenkomst:** bij een eenzijdige overeenkomst bestaat of bestaan er slechts aan één zijde een of meerdere verbintenissen. Denk hierbij aan de schenking.
- **Eenzijdige rechtshandeling:** Deze rechtshandeling kan door één persoon tot stand worden gebracht. Een samenwerking tussen meerdere personen is hier dus niet vereist. We kunnen deze vorm van rechtshandelingen verder onderscheiden in:
 - **Ongerichte eenzijdige rechtshandeling:** Deze is niet gericht tot een bepaalde persoon. Omdat ze tot niemand is gericht, hoeft ze voor haar geldigheid ook niet aan een of meer personen ter kennis zijn gebracht. Een voorbeeld is het opmaken van een testament.
 - **Gerichte eenzijdige rechtshandeling:** Deze is juist wél tot een of meer bepaalde personen gericht. De rechtshandeling moet, om geldig te zijn, de persoon in kwestie ook hebben bereikt. Een voorbeeld is het opzeggen van de huur door de huurder. Deze opzegging moet de verhuurder ook daadwerkelijk hebben bereikt!

Tip van Lawbooks: De overeenkomst is dus geregeld in Boek 6, maar omdat het tevens een rechtshandeling is moet je ook kijken naar de bepalingen in Boek 3, in het bijzonder titel 3.2

Het BW kent in titel 3.2 van Boek 3 een dubbele grondslag voor de totstandkoming van een rechtshandeling:

- Primair eist art. **3:33 BW** een op een rechtsgevolg gerichte wil die zich door een verklaring heeft geopenbaard. Op grond van art. 3:37 BW kan de verklaring,

uitzonderingen daargelaten, in iedere vorm geschieden. Komen wil en verklaring niet overeen, dan komt geen rechtshandeling tot stand op grond van art. 3:33 BW. Er is immers sprake van **wilontbreken**.

- Toch kan op grond van **art. 3:35 BW** alsnog een rechtshandeling tot stand zijn gekomen. Dat zal het geval zijn indien een partij gerechtvaardigd mocht vertrouwen op de verklaringen van de ander (het leerstuk van het **gerechtvaardigd vertrouwen**).

Voorbeeld van Lawbooks

Klaas wil zijn oude fiets verkopen voor €200. Tegen Willem verklaart hij dat de fiets te koop is voor €180. Willem gaat akkoord. Hier is sprake van wilontbreken aan de kant van Klaas, omdat zijn wil en verklaring niet met elkaar overeenstemmen. Op grond van art. 3:33 BW is er géén rechtshandeling (overeenkomst) tot stand gekomen. Op grond van art. 3:35 BW is er echter wél een rechtshandeling tot stand gekomen. Willem mocht gerechtvaardigd vertrouwen op de mededeling van Klaas dat de fiets te koop was voor €180. Dit is immers een normale prijs voor een dergelijke fiets. Op grond van art. 3:35 BW is nu wel een overeenkomst tot stand gekomen.

Op het bovenstaande simpele verhaal bestaan een paar uitzonderingen die de aandacht verdienen:

- De **redelijkheid en billijkheid** (art. 6:248 BW) kunnen zich verzetten tegen het gerechtvaardigd vertrouwen (art. 3:35 BW). Met andere woorden, ondanks het bestaan van het gerechtvaardigd vertrouwen (art. 3:35 BW) kunnen de redelijkheid en billijkheid belemmeren dat een rechtshandeling tot stand komt.
- Indien sprake is van een **geestelijke stoornis** (art. 3:34 BW) wordt snel vermoed dat wil en verklaring niet met elkaar overeenstemmen. De partij die ten tijde van een verklaring last heeft gehad van een geestelijke stoornis, kan zich op art. 3:34 lid 1 BW beroepen. Erg sterk is het beroep op dit artikel niet, want de wederpartij kan zich gewoon beroepen op het gerechtvaardigd vertrouwen (art. 3:35 BW). Er komt dan alsnog een rechtshandeling tot stand. Zie in dit verband het arrest 'Eelman/Hin'.
- Vereist voor het verrichten van een rechtshandeling is dat de handelende partij **handelingsbekwaam** is. De wet bepaalt wie handelingsbekwaam is (zie art. 3:32 lid 1 BW). Een handeling die verricht is door een handelingsonbekwame is nietig dan wel vernietigbaar (art. 3:32 lid 2 BW). De wederpartij kan zich in dit geval **niet** beroepen op het gerechtvaardigd vertrouwen.

De overeenkomst

De definitie van de overeenkomst vinden we in art. 6:213 BW. Volgens art. 6:217 BW komt een overeenkomst tot stand door **aanbod** en **aanvaarding**. Hieronder gaan we deze begrippen nader toelichten.

Het aanbod

Het **aanbod** is een wilsverklaring (en dus zelf een eenzijdige rechtshandeling) die alle wezenlijke elementen voor de te sluiten overeenkomst bevat zodat de enkele aanvaarding door de wederpartij (ook een eenzijdige rechtshandeling) de overeenkomst tot stand kan brengen. Met het aanbod kunnen verschillen dingen gebeuren:

- Het kan worden **aanvaard** (dit spreekt voor zich, maar we noemen het voor de volledigheid);
- Het kan **onjuist worden overgebracht**: zie voor de gevolgen art. 3:37 lid 4 BW. Deze bepaling is voor het tentamen niet relevant;
- Het kan **de geadresseerde niet bereiken**: Zie voor de gevolgen art. 3:37 lid 3 BW. Deze mogelijkheid wordt hieronder toegelicht bij de aanvaarding;
- Het kan worden **ingetrokken**: Zie voor de voorwaarden art. 3:37 lid 5 BW;
- Het kan worden **herroepen**: Herroeping is echter niet meer mogelijk indien het aanbod onherroepelijk is of indien het al is aanvaard (art. 6:219 lid 1 BW). Dit ligt anders voor het vrijblijvende aanbod (art. 6:219 lid 2 BW). Herroeping is dan zelfs na aanvaarding nog mogelijk.
- Het kan **vervallen door tijdsverloop** (art. 6:221 lid 1 BW); en
- Het kan **vervallen door verwerping** (art. 6:221 lid 2 BW).

Tip van Lawbooks: Let op! Een advertentie waarin een **individueel bepaalde zaak** (zoals een huis) voor een bepaalde prijs te koop wordt aangeboden, is in beginsel slechts een uitnodiging om in onderhandeling te treden omdat ook de persoon van de koper en de verdere voorwaarden van de koop van belang kunnen zijn voor de aanbieder. Zie in dit verband het arrest 'Hofland/Hennis'.

De aanvaarding

De **aanvaarding** bestaat uit de verklaring van de wederpartij dat ze het aan haar gedane aanbod aanvaardt. De aanvaarding moet in overeenstemming zijn met de inhoud van het aanbod (art. 6:225 BW) en ze dient te zijn gedaan op een moment dat het aanbod nog van kracht was (art. 6:221 BW). Een aanvaarding is zoals reeds gezegd een wilsverklaring. Dat betekent dat titel 3.2 ook van toepassing is op de verklaring.

Art. 3:37 lid 3 BW geeft aan wanneer een verklaring in werking treedt: *'Een tot een bepaalde persoon gerichte verklaring moet, om haar werking te hebben, die persoon hebben bereikt (...)'*.

Normaliter moet dus de verklaring de aanbieder hebben bereikt om haar werking te hebben. Als dit niet gebeurt, is er geen overeenkomst tot stand gekomen. In de tweede zin van art. 3:37 lid 3 BW staan echter drie uitzonderingen op deze regel. Er komt op grond van art. 6:224 BW jo. art. 3:37 lid 3, tweede zin, BW alsnog een overeenkomst tot stand, indien de aanvaarding de aanbieder niet bereikt door:

1. Diens handeling;
2. Een handeling van personen voor wie hij aansprakelijk is; of
3. Omstandigheden die zijn persoon betreffen en rechtvaardigen dat hij het nadeel draagt.

Overzicht reeds besproken onderwerpen

Op je tentamen moet je (bijna) altijd het volgende rijtje afgaan indien het gaat om een overeenkomst:

- **Art. 6:213 BW:** De definitie van de overeenkomst benoemen;
- **Art. 6:217 BW:** Aangeven hoe een totstandkoming tot stand komt: door aanbod en aanvaarding;
- **Art. 3:33 BW:** De vereisten van het aanbod/de aanvaarding uitwerken, te weten de wil en de verklaring.

Op het tentamen gaat het tussen partijen altijd mis, dat betekent dat je ook moet kijken naar:

- **Art. 3:35 BW:** Het gerechtvaardigd vertrouwen; en
- **Art. 6:248 BW:** De redelijkheid en billijkheid.

Uitleg van overeenkomsten

Het beginsel van contractsvrijheid brengt met zich mee dat partijen vrij zijn om overeenkomsten te sluiten en zij bovendien vrij zijn te bepalen wat de inhoud van die overeenkomsten is. Wat moeten we echter doen als de inhoud van de overeenkomst niet duidelijk is? De inhoud van de prijsafspraken bepalen is een ingewikkeld proces. Strikt kijken naar de grammaticale uitleg van de overeenkomst is niet genoeg. Uitingen van de taal zijn immers alleen in hun context te begrijpen.

Sinds de jaren '70 weten we dat bij de uitleg van contractsbepalingen het aankomt *'op de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten'*.

Deze formulering staat bekend als de **Haviltex-norm**. Dit blijkt uit het bekende arrest *'Haviltex'*.

VERBINTENISSENRECHT

NIETIGHEID & Vernietigbaarheid

Er bestaan gevallen waar een overeenkomst nietig of vernietigbaar is, zelfs als er gewoon sprake is van wilsovereenstemming. Wat is het verschil tussen de twee?

- Bij een **nietige overeenkomst** ontbreken van aanvang af de door partijen met het sluiten van de overeenkomst beoogde rechtsgevolgen;
- Bij een **vernietigbare overeenkomst** is sprake van een volkomen geldige overeenkomst. Deze overeenkomst kan echter met terugwerkende kracht door een van de partijen vernietigd worden.

De wet bepaalt wanneer sprake is van nietigheid of vernietigbaarheid. De wetgever kiest doorgaans slechts voor **nietigheid** wanneer hij de beoogde rechtgevolgen in het geheel ongewenst acht. Zie in dit verband bijvoorbeeld art. 3:40 BW (in strijd met de openbare orde etc.). Voor **vernietigbaarheid** kiest hij wanneer hij een van de bij de overeenkomst betrokken partijen een bijzondere bescherming wil geven.

Er zijn vier bronnen van nietigheid en vernietigbaarheid van overeenkomsten te onderscheiden:

1. **Wijze van totstandkoming:** Hierbij gaat het voornamelijk om de zogenaamde **wilsgebreken**, waarover zometeen meer. Een overeenkomst waaraan een wilsgebrek kleeft is vernietigbaar.
2. **Persoon van het contract:** Handelingsonbekwamen mogen géén overeenkomsten afsluiten. Overeenkomsten die gesloten zijn door handelingsonbekwamen zijn vernietigbaar.
3. **Vorm:** Als een overeenkomst niet voldoet aan de vormschriften die de wet daaraan stelt, is de overeenkomst in principe nietig (art. 3:39 BW).
4. **Inhoud van het contract:** Overtreding van de door de wet geschapen randvoorwaarden met betrekking tot de inhoud van de overeenkomst kan zowel nietigheid als vernietigbaarheid opleveren.

Bij dit vak spelen louter de wilsgebreken en de persoon van het contract een belangrijke rol. Op de volgende pagina gaan we kort stilstaan bij punt 1 en punt 2.

De wilsgebreken

Zoals we hebben geleerd vereist art. 3:33 BW voor een rechtshandeling een op een rechtsgevolg gerichte wil, die zich door een verklaring heeft geopenbaard. De term **wilsgebrek** geeft aan dat er sprake is van een wil die zich door een verklaring heeft geopenbaard, maar dat deze wil op een gebrekkige wijze tot stand is gekomen. Er bestaan vier soorten wilsgebreken:

1. **Dwaling** (art. 6:228 BW);
2. **Bedrog** (art. 3:44 BW);
3. **Bedreiging** (art. 3:44 BW); en
4. **Misbruik van omstandigheden** (art. 3:44 BW).

Tip van Lawbooks: De stappen die je moet zetten om te beoordelen of sprake is van een wilsgebrek komen uitgebreid terug in de Lawbooks samenvatting (DEEL C) en zijn daarom niet tevens opgenomen dit bestand. Neem nu deze stappen voor jezelf door in de papieren samenvatting.

De persoon

Art. 3:32 lid 1 BW bepaalt het volgende:

‘Iedere natuurlijke persoon is bekwaam tot het verrichten van rechtshandelingen, voor zover de wet niet anders bepaalt.’

De wet geeft dus aan wanneer iemand niet bekwaam is om handelingen te verrichten. Als een handelingsonbekwame toch een rechtshandeling teweegbrengt, is deze vernietigbaar, aldus lid 2. In art. 3:32 BW staat echter niet wie nou precies handelingsonbekwaam is. Doorgaans zijn dat echter twee categorieën:

1. **Minderjarigen**; en
2. Personen die **onder curatele** staan.

Minderjarigen

De definitie van de minderjarige staat in art. 1:233 BW. In de Lawbooks samenvatting wordt uitgebreid ingegaan op de minderjarige en worden veel voorbeelden gegeven over de rol die de minderjarigheid speelt in een rechtshandeling. Met betrekking tot de minderjarige moet je in ieder geval de volgende drie **hoofdregels** kunnen dromen:

1. Een ouder of voogd van een minderjarige kan als zijn wettelijke vertegenwoordiger in naam van de minderjarige rechtshandelingen verrichten.
2. De minderjarige kan toestemming krijgen om handelingen te verrichten (art. 1:234 lid 1 BW). De toestemming kan ook verondersteld zijn (art. 1:234 lid 3 BW).
3. De minderjarige is zonder toestemming van zijn wettelijke vertegenwoordiger (of zonder de veronderstelling) handelingsonbekwaam.

Onder curatele

Meerderjarigen (personen ouder dan 18 jaar) kunnen ook handelingsonbekwaam zijn. Dat zal zich voordoen in de gevallen waarin zij **onder curatele** zijn gesteld. Op grond van art. 1:381 lid 2 BW is de onder curatele gestelde handelingsonbekwaam voor zover de wet niet anders bepaalt. De curandus vindt in de voor hem aangestelde curator zijn wettelijke vertegenwoordiger (art. 1:386 BW jo. art. 1:337 BW). Art. 1:378 lid 1 BW geeft de twee gronden waarop iemand onder curatele kan worden gesteld:

1. Lichamelijke of geestelijke stoornis (sub a);
2. Gewoonte van drank- of drugsmisbruik (sub b).

Met betrekking tot de onder curatele gestelde kunnen we de volgende **hoofddregels** geven:

1. Een onder curatele gestelde mag handelingen verrichten met toestemming van zijn curator (art. 1:381 lid 3 BW).
2. Hij is bekwaam over gelden die zijn curator voor levensonderhoud aan hem ter beschikking heeft gesteld, in overeenstemming met deze bestemming, te beschikken (art. 1:381 lid 5 BW).
3. Hij is bekwaam om zelf aangaande zijn ondercuratelestelling in rechte op te treden of beroep in te stellen (art. 1:381 lid 6 BW).
4. Hij die vanwege verkwisting of gewoonte van drankmisbruik onder curatele gesteld is, blijft bekwaam tot het verrichten van familierechtelijke handelingen (art. 1:382 BW).

Tip van Lawbooks: Art. 3:35 BW biedt de wederpartij in beginsel géén bescherming tegen een beroep op handelingsonbekwaamheid. De wederpartij van bijvoorbeeld een minderjarige kan dus zich niet beroepen op het gerechtvaardigd vertrouwen.

Tip van Lawbooks: Verwar de term handelingsonbekwaam niet met de termen feitelijk onbekwaam en handelingsonbevoegd! **Feitelijk onbekwaam** houdt in dat iemand fysiek niet in staat is om een handeling te verrichten. De term **handelingsonbevoegd** ziet op een in de wet geregelde bijzondere ongeschiktheid van iemand om bepaalde rechtshandelingen te verrichten. Zie bijvoorbeeld art. 3:43 BW.

VERBINTENISSENRECHT

NAKOMING

Een verbintenis kan worden nagekomen door datgene te presteren wat verschuldigd is (art. 6:45 BW). De schuldeiser kan de nakoming ook afdwingen: hem komt een rechtsvordering toe (zie ook art. 3:296 e.v. BW). Op je tentamen zal je uiteraard een casus krijgen waarbij de schuldenaar niet nakomt (anders is de vraag wel erg makkelijk).

Welke mogelijkheden heeft een schuldeiser jegens zijn schuldenaar die uit een wederkerige overeenkomst zijn verplichtingen niet nakomt? In het algemeen heeft de schuldeiser de volgende mogelijkheden:

- Vordering tot **nakoming** (art. 3:296 BW);
- Vordering tot **nakoming met aanvullende schadevergoeding** (art. 3:296 en art. 6:74 jo. 6:85 BW);
- **Opschorting** (art. 6:262 BW);
- Vordering tot **vervangende schadevergoeding** (na omzetting, art 6:74 jo. 6:87 BW);
- **Ontbinding** (art. 6:265 BW) (alleen bij een wederkerige overeenkomst; soms door middel van inroeping van het reclamerecht, art. 7:39 BW);
- **Ontbinding met vordering tot aanvullende schadevergoeding** (art. 6:265 en art. 6:74 jo. 6:277 BW).

Op je tentamen is de kans het grootst dat er gevraagd wordt naar de nakoming met aanvullende schadevergoeding en/of de ontbinding. Deze twee leerstukken komen uitgebreid aan bod in de Lawbooks samenvatting. Zie voor de opschorting de Lawbooks samenvatting. Voor de volledigheid geven we op de volgende pagina's drie korte stappenplannen:

1. Eén stappenplan voor de **schadevergoeding**;
2. Eén stappenplan voor de **ontbinding**; en
3. Een stappenplan voor de **verzuimregeling** (het verzuim is een vereiste van zowel de schadevergoeding als de ontbinding. Het verzuim heeft zelf een aantal subvereisten waaraan voldaan moet worden. Die zullen we kort benoemen).

De vereisten voor schadevergoeding

De kern van afdeling 6.9.1 is art. 6:74 BW:

1. *'Iedere tekortkoming in de nakoming van een verbintenis verplicht de schuldenaar de schade die de schuldeiser daardoor lijdt te vergoeden, tenzij de tekortkoming de schuldenaar niet kan worden toegerekend.'*
2. *'Voor zover nakoming niet reeds blijvend onmogelijk is, vindt lid 1 slechts toepassing met inachtneming van hetgeen is bepaald in de tweede paragraaf betreffende het verzuim van de schuldenaar.'*

Als we aandachtig naar art. 6:74 lid 1 en lid 2 BW kijken, zien we dat aan vijf vereisten moet worden voldaan, voordat men in aanmerking kan komen voor een schadevergoeding:

1. Een **tekortkoming** in de nakoming van een verbintenis.
2. Er moet **schade** zijn in de zin van art. 6:95 BW.
3. **Causaal verband** tussen de schade en de tekortkoming (zie het woordje 'daardoor' in lid 1).
4. De tekortkoming moet aan de schuldenaar kunnen worden **toegerekend** door een van de redenen van art. 6:75 BW:
 - a. **Door schuld**: drie soorten gradaties:
 - i. Opzet
 - ii. Bewuste roekeloosheid
 - iii. 'Gewone' schuld
 - b. **Krachtens de wet**: Dat kan op twee manieren:
 - i. Door tekortkomingen veroorzaakt door personen die de schuldenaar gebruikt voor de uitvoering van de verbintenis (art. 6:76 BW).
 - ii. Door tekortkomingen veroorzaakt door het gebruik van een ongeschikte zaak (art. 6:77 BW).
 - c. Door een **rechtshandeling**.
 - d. Volgens de **in het verkeer geldende opvattingen**.
5. Als nakoming niet al blijvend onmogelijk is, moet de schuldenaar tevens in **verzuim** zijn. Zie hiervoor art. 6:81 BW en verder. Verzuim wordt uitgelegd op de volgende pagina.

Tip van Lawbooks De vijf groen gemarkeerde woorden in het stappenplan hierboven geven de vereisten aan die terugkomen in art. 6:74 BW. Markeer deze woorden in je wettenbundel in art. 6:74 BW.

VERBINTENISSENRECHT

VERBINTENISSEN UIT ANDERE BRONNEN

Naast de overeenkomst kent de wet nog een aantal andere verbintenissen:

- De **onrechtmatige daad** (art. 6:162 BW): Het is een beetje oneerbiedig om de onrechtmatige daad als een 'overige bron' aan te merken, omdat deze bron doorgaans (bijna) net zo belangrijk is tijdens je studie (en in de praktijk) als de overeenkomst zelf. Omdat deze bron zo belangrijk is wordt de onrechtmatige daad zometeen apart uitgebreid besproken.
- De **zaakwaarneming** (art. 6:198 e.v. BW): Als iemand in een noodsituatie zijn eigen belangen niet kan behartigen, is het voor hem gunstig als een ander dat voor hem kan doen. Het is voor de persoon die het zich aantrekt echter niet fijn als hij met de kosten blijft zitten. De figuur van zaakwaarneming komt hieraan tegemoet.
- De **onverschuldigde betaling** (art. 6:203 e.v. BW): Op grond van art. 6:203 BW kan degene die een prestatie heeft verricht zonder dat daartoe een rechtsgrond bestond, deze prestatie als onverschuldigd betaald terugvorderen van degene voor wie is gepresteerd.
- De **ongerechtvaardigde verrijking** (art. 6:212 BW): Hij die ongerechtvaardigd is verrijkt ten koste van een ander, is verplicht, voor zover dit redelijk is, diens schade te vergoeden tot het bedrag van zijn verrijking (art. 6:212 lid 1 BW).

In deze week gaan we nader in op de laatstgenoemde figuren, te weten de zaakwaarneming, de onverschuldigde betaling en de ongerechtvaardigde verrijking.

Tip van Lawbooks: Deze drie bronnen van verbintenissen spelen op het tentamen doorgaans geen grote rol. Sla ze echter niet over! Je kunt hier wel een korte kennisvraag over verwachten en het is zonde om deze punten te laten liggen.

Zaakwaarneming

Zaakwaarneming komt terug in art. 6:198 tot en met art. 6:202 BW. Voor een goede beeldvorming van de zaakwaarneming is het goed om eerst een voorbeeld te geven.

Voorbeeld: Klaas en Willem zijn goede burens en wonen naast elkaar in het bos. Klaas gaat op vakantie en terwijl hij op vakantie is, breekt er een gigantische storm los. In de tuin van Klaas staat een grote eikenboom die op omvallen staat: de boom gaat de storm niet overleven, dus hij moet snel en professioneel gekapt worden. Indien de boom niet tijdig gekapt wordt valt hij op het huis van Klaas, met alle gevolgen van dien. Willem belt snel een hovenier die de boom vakkundig komt verwijderen. Zo kan het huis van Klaas worden gered. Aan het verwijderen van de boom zit wel een stevig kostenplaatje vast: €6.000. Willem heeft dit bedrag uit eigen zak voorgeschooten, maar hij wil het geld wel terugkrijgen van Klaas. Het kappen en verwijderen van de boom was immers in het belang van Klaas. Klaas kon zelf echter niet ingrijpen, omdat hij op vakantie ergens cocktails aan het zuipen was en niet bereikbaar was. In dit geval voorziet de figuur van de zaakwaarneming: Willem kan op grond van zaakwaarneming het geld vergoed krijgen van Klaas.

We hebben nu een beeld bij de gevallen waarin de zaakwaarneming van toepassing kan zijn. De vervolgvraag is: wanneer is er sprake van zaakwaarneming? We beginnen met de definitie van zaakwaarneming die staat in art. 6:198 BW:

‘het zich willens en wetens en op redelijke grond inlaten met de behartiging van eens anders belang, zonder de bevoegdheid daartoe aan een rechtshandeling of een elders in de wet geregelde rechtsverhouding te ontleen’.

Uit deze definitie kunnen vier vereisten voor zaakwaarneming worden opgemaakt:

1. **Er moet sprake zijn van eens anders belang:** Het moet hierbij gaan om de behartiging van de belangen van een ander. Dat wil niet zeggen dat de zaakwaarnemer tevens zijn eigen belang mag behartigen met de daad (het is voor Willem fijn als het huis van Klaas niet gesloopt wordt door de boom, Willem wil immers niet maanden naast een bouwval wonen). De belangen van de ander mogen echter geen ‘bijkomstigheid’ zijn: ze moeten dus wel op de voorgrond staan.
2. **Dat belang moet willens en wetens worden behartigd;**
3. **Voor deze behartiging moet een redelijke grond bestaan:** Iemand mag niet puur uit bemoeizucht zich mengen met de ‘belangen’ van een ander. Een belangrijke maatstaf is hierbij de wil van de belanghebbende. Als we kijken naar het voorbeeld: Klaas zou, indien hij zelf kon handelen, ook een hovenier hebben gebeld om de boom vakkundig te laten verwijderen. Hij zou niet accepteren dat de boom om zou vallen en zijn huis zou verwoesten. In het voorbeeld is dus sprake van een redelijke grond.

4. **De bevoegdheid tot behartiging moet niet zijn ontleend aan een rechtshandeling of een elders in de wet geregelde rechtsverhouding:** Kortom, als Klaas en Willem, voorafgaand aan de vakantie van Klaas, concrete afspraken hebben gemaakt over dergelijke situaties (wat te doen bij stormschade, brandschade etc.) is er geen sprake van zaakwaarneming. Er is ook geen sprake van zaakwaarneming indien de wet de bevoegdheid (of verplichting) geeft om te handelen. Denk bijvoorbeeld aan art. 450 Sr (je moet verplicht hulp bieden aan iemand in nood). In deze gevallen kun je, indien je een ander helpt, je niet beroepen op de zaakwaarneming.

Als aan de bovenstaande vereisten is voldaan, ontstaat door de zaakwaarneming een verbintenis. Dit zorgt voor verplichtingen aan zowel de kant van de zaakwaarnemer (in ons voorbeeld Willem) als aan de kant van de belanghebbende (in ons voorbeeld: Klaas)

- **De verplichtingen voor de zaakwaarnemer:** De zaakwaarnemer moet indien hij is begonnen met waarnemen, de begonnen waarneming voortzetten. Ook moet hij hierbij de nodige zorg betrachten (zie art. 6:199 lid 1 BW). Daarnaast moet er sprake zijn van een behoorlijke zaakwaarneming (art. 6:201 BW). Alleen dan is de zaakwaarnemer vertegenwoordigingsbevoegd. Is er geen sprake van een behoorlijke waarneming? Of is er geen redelijke grond? Dan is de zaakwaarnemer niet bevoegd te handelen. De belanghebbende kan echter wel achteraf het optreden van de zaakwaarnemer goedkeuren (art. 6:202 BW). Er is dan nog steeds sprake van zaakwaarneming.
- **De verplichtingen voor de belanghebbende:** De verplichtingen van de belanghebbende staan duidelijk opgesomd in art. 6:200 lid 1 en lid 2 BW. De verplichtingen komen erop neer dat hij de kosten die de zaakwaarnemer voor hem maakt moet vergoeden. Kortom, Klaas moet Willem de €6.000 teruggeven die hij aan de hovenier heeft voorgesloten.

Onverschuldigde betaling

De **onverschuldigde betaling** komt terug in art. 6:203 tot en met art. 6:211 BW. Als iemand zonder plicht iets aan een ander betaalt, moet hij dit bedrag kunnen terugvorderen. Ook nu volgt een voorbeeld:

Voorbeeld: Klaas bedenkt zich ineens dat hij Willem nog €50 moet geven voor het etentje van vorige week. Hij pakt zijn telefoon en maakt het bedrag direct over. Klaas is echter vergeten dat hij na het etentje Willem direct €50 contant heeft gegeven. In dit geval is er onverschuldigd betaald: er was voor Klaas geen plicht om €50 aan Willem te geven.

Wil er sprake zijn van een onverschuldigde betaling, dan moet aan twee vereisten worden voldaan:

1. **Er moet sprake zijn van een betaling:** Let wel, dit begrip moet ruim worden opgevat. Het hoeft hierbij niet telkens te gaan om de betaling van een geldsom. Betaling kan hier ook zijn het verrichten van een prestatie of het afgeven van een goed.
2. **Een rechtsgrond voor de betaling moet ontbreken:** Onder rechtsgrond wordt verstaan een rechtsfeit dat tot het verrichten van de prestatie aanleiding geeft. Wanneer bestaat er geen rechtsgrond? Er zijn twee mogelijkheden:
 - a. Er is vanaf het begin geen rechtsgrond aanwezig voor een betaling door de betalende aan de ontvanger.
 - b. Er bestond ooit een rechtsgrond, maar deze is met terugwerkende kracht komen te vervallen.

Als aan de bovenstaande vereisten wordt voldaan, ontstaat een **verbintenis tot ongedaanmaking**. Men kent drie smaken van de onverschuldigde betaling, die elk op een andere manier opgelost worden (ongedaan kunnen worden gemaakt):

- Degene die een ander zonder rechtsgrond een **goed** heeft gegeven is gerechtigd dit van de ontvanger als onverschuldigd betaald terug te vorderen (art. 6:203 lid 1 BW).
- Betreft de onverschuldigde betaling een **geldsom**, dan strekt de vordering tot teruggave van een gelijk bedrag (art. 6:203 lid 2 BW).
- Degene die zonder rechtsgrond een **prestatie** van andere aard heeft verricht, heeft eveneens jegens de ontvanger recht op ongedaanmaking daarvan (art. 6:203 lid 3 BW).

Helaas is ongedaanmaking niet altijd mogelijk. Ongedaanmaking kan op twee manieren onmogelijk zijn:

1. **Ongedaanmaking is naar de aard van de prestatie onmogelijk:** Iemand die een muur heeft geschilderd kan deze muur niet meer 'onschilderen'. Zie voor deze gevallen art. 6:210 lid 2 BW.
2. **Ongedaanmaking is feitelijk onmogelijk:** Het onverschuldigd gegeven boek is bijvoorbeeld verloren gegaan. De gegeven fiets is gestolen etc. In deze gevallen ontstaat toch een ongedaanmakingsverbintenis op grond van art. 6:203 BW. Hierbij zijn ook de regels van de niet-nakoming (die we kennen van de verbintenis) van toepassing (zie afdeling 6.1.9). Deze afdeling wordt aangevuld door art. 6:204 en art. 6:205 BW. Art. 6:204 BW schrijft voor dat een tekortkoming niet toerekenbaar is, in de gevallen waarin de ontvanger geen rekening hoefde te houden met een verplichting tot teruggave.

Ongerechtvaardigde verrijking

De **ongerechtvaardigde verrijking** komt uitsluitend terug in art. 6:212 BW en is voor het eerst erkend in het niet voorgescreven arrest *Quint/Te Poel*. We geven voor de volledigheid weer een voorbeeld.

Voorbeeld: Klaas, de schilder, zet per ongeluk het verkeerde huis in de verf. De eigenaar van het huis is verplicht de waardevermeerdering van zijn woning aan de schilder te vergoeden. De stijging van de waarde van de woning zal echter niet zo groot zijn dat Klaas de schilder aanspraak kan maken op zijn gebruikelijke vergoeding. Klaas krijgt dus wel een vergoeding, maar maakt ook zelf kosten.

De ongerechtvaardigde verrijking heeft een belangrijk verschil en een belangrijke overeenkomst met de onverschuldigde betaling:

- **Overeenkomst:** Ze beogen beide een ongerechtvaardigde vermogensverschuiving recht te trekken.
- **Vershil:** De ongerechtvaardigde verrijking is niet gericht op ongedaanmaking of op vergoeding van de waarde, maar juist op schadevergoeding. De schadevergoeding kan (aanzienlijk) minder zijn dan de waarde. Dit blijkt ook uit het bovenstaande voorbeeld.

Voor een succesvolle vordering uit ongerechtvaardigde verrijking moet aan enkele voorwaarden worden voldaan:

1. Er moet sprake zijn van een **verrijking**: Dit is iedere toevoeging aan een vermogen. Het vermogen moet dus aan één kant zijn toegenomen. Er hoeft echter niet altijd sprake te zijn van een 'echte' verrijking. Denk hierbij aan het arrest *Verbouwing*. De man heeft allerlei werkzaamheden aan het huis van zijn vriendin verricht. De woning was hierdoor echter niet in waarde gestegen. Van een verrijking aan de kant van de vrouw was dus geen sprake. Niettemin was volgens de rechter sprake van een ongerechtvaardigde verrijking omdat de vrouw in casu door de verbouwing kosten had bespaard.
2. Er moet sprake zijn van een **verarming**: Dat betekent dat aan de andere kant sprake moet zijn van een vermogensvermindering;
3. Er moet een **verband** bestaan tussen de verarming en de verrijking: Dat betekent dat de verrijking ten koste moet gaan van een ander, die door de verrijking is verarmd.
4. De verrijking moet **ongerechtvaardigd** zijn: De verkrijging is ongerechtvaardigd als geen redelijke grond aanwezig is. De grond is wel aanwezig als de verrijking is gebaseerd op een rechtshandeling.

Als aan de vereisten tot verrijking is voldaan, ontstaat een verbintenis tot vergoeding van de schade. Op deze verbintenis zijn dus alle regels van afdeling 6.1.10 van toepassing. Daarnaast zijn ook de regels uit art. 6:212 BW van toepassing die betrekking hebben op de omvang van de schade.

Belangrijk in dit kader is art. 6:212 lid 1 BW, dat bepaalt dat degene die verrijkt is de schade dient te vergoeden tot het bedrag van zijn verrijking. Hieruit volgen drie belangrijke beperkingen/grenzen:

1. **De schade moet vergoed worden tot het bedrag van de verrijking;** en
2. **De schade moet worden vergoed.** Wie logisch nadenkt komt tot de conclusie dat de schade niet meer kan bedragen dan de verarming.
3. **De schade moet worden vergoed voor zover dit redelijk is.** De rechter mag hierbij rekening houden met alle omstandigheden van het geval.

Dit lijkt op het eerste gezicht nog betrekkelijk vaag. We geven een voorbeeld om het te verduidelijken.

Voorbeeld: Stel, Klaas huurt een woning van Willem. Op eigen initiatief besluit Klaas de woning te verbouwen. Dit grapje kost hem €20.000 (de verarming). De woning van Willem stijgt hierdoor in waarde met €15.000. In dit geval kan op grond van de ongerechtvaardigde verrijking maximaal €15.000 van Willem gevorderd worden. De verbouwing heeft weliswaar meer gekost (€20.000), maar het heeft Willem maar €15.000 opgeleverd. Er kan dus niet meer dan €15.000 van Willem worden gevorderd (grens 1, zie hierboven).

Stel, de verbouwing kost slechts €10.000, maar het huis wordt hierdoor €30.000 meer waard. Dan kan Klaas slechts €10.000 van Willem vorderen. De schade is immers maar €10.000, ondanks het feit dat Willem veel meer geld heeft opgeleverd (grens 2, zie hierboven).

VERBINTENISSENRECHT

DE ONRECHTMATIGE DAAD

De onrechtmatige daad is naast de overeenkomst zonder twijfel de belangrijkste bron van de verbintenis. De onrechtmatige daad komt uitgebreid terug in de Lawbooks samenvatting dus kunnen we in dit document weinig aanvullingen geven op dit leerstuk. We volstaan daarom met het geven van een stappenplan van de onrechtmatige daad waarin alle vereisten die vervuld moeten worden de revue passeren. Dit stappenplan is ook terug te vinden in de samenvatting. Voordat we het stappenplan behandelen willen we eerst een kort voorbeeldje geven van een onrechtmatige daad.

Voorbeeld: Klaas gaat op visite bij Willem. De heren drinken wat, maar Klaas kan eigenlijk helemaal niet zo goed tegen alcohol. Hij stoot een vaas om en deze valt stuk op de grond. Willem baalt hiervan, want het was een best dure vaas. Willem spreekt Klaas tot vergoeding van de schade aan op grond van de onrechtmatige daad (art. 6:162 BW).

Dit was een simpel voorbeeld. De onrechtmatige daad kan zich op veel verschillende manieren voordoen. Denk hierbij aan de voorbeelden die je voorbij hebt zien komen bij het vak **ARW1**:

- **Kelderluik:** Hier was er sprake van gevaarzetting. Iemand liet in een café een kelderluik openstaan waarin een klant viel en ernstig gewond raakte. De Hoge Raad geeft in dit arrest vier criteria waarmee beoordeeld kan worden of sprake is van gevaarzettend gedrag.
- **Zutphense Waterleiding:** Een leiding boven een pakhuis was gesprongen en de opgeslagen goederen raakten door het water beschadigd. De schade had kunnen worden beperkt mits de waterkraan werd dichtgedraaid. De waterkraan bevond zich in de woning boven het pakhuis, maar de bewoner weigerde iedere vorm van medewerking, waardoor de schade groter werd. **LET OP:** Dit is een oud arrest waardoor de bewoner niet aansprakelijk gesteld kon worden op grond van de onrechtmatige daad: het leerstuk bestond toen immers nog niet!
- **Lindenbaum/Cohen:** In deze zaak oordeelde de Hoge Raad dat bedrijfsspionage kan resulteren in een onrechtmatige daad. De Hoge Raad formuleerde in dit arrest voor het eerst dat ook sprake kan zijn van een onrechtmatige daad indien de gedraging in strijd is met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt (zie punt c onder 1 in het stappenplan op de volgende pagina).

Stappenplan onrechtmatige daad

Wil sprake zijn van een onrechtmatige daad, dan moet aan vijf voorwaarden worden voldaan. Vier van deze voorwaarden staan in art. 6:162 BW (de onrechtmatige daad). De vijfde voorwaarde staat in art. 6:163 BW en betreft de relativiteit, waarover zometeen meer. Als we alles in een schema plaatsen zien de voorwaarden van de onrechtmatige daad er als volgt uit (de hoofdvoorwaarden zijn groen gemarkeerd):

1. Er moet sprake zijn van een **onrechtmatige daad**: hiervan is niet alleen sprake indien iemand een gedraging verricht. Er kan ook sprake zijn van een onrechtmatige daad wanneer iemand juist iets nalaat om te doen. De wet onderscheidt hier drie categorieën gedragingen, met inbegrip van 'nalaten', die onrechtmatig zijn:
 - a. Inbreuk op een **subjectief recht**: bijvoorbeeld het beschadigen van iemands eigendom.
 - b. Strijd met de **wettelijke plicht**: als je in strijd handelt met een gebods- of verbodsbepaling kan dat ook een onrechtmatige daad opleveren. Dat betekent dat alle handelingen die krachtens het strafrecht strafbaar zijn, ook een onrechtmatige daad kunnen zijn in de zin van art. 6:162 BW.
 - c. Strijd met hetgeen volgens **ongeschreven recht** in het maatschappelijk verkeer betaamt: Dit is als het ware een restcategorie die zijn intrede heeft gedaan in de Nederlandse rechtsorde met de zaak 'Lindenbaum-Cohen'. Deze categorie valt weer uiteen in twee groepen:
 - i. Het scheppen of in stand houden van voor anderen of andermans goederen gevaarlijke situaties (zie het arrest *Kelderluik* voor de aanvullende criteria);
 - ii. Het niet voldoende rekening houden met andermans belangen.
2. Een tweede vereiste is dat de daad aan de dader moet kunnen worden **toegerekend** (art. 6:162 lid 3 BW). Ook hier kent de wet drie varianten waarop de daad kan worden toegerekend:
 - a. De dader heeft schuld aan de daad: het gaat hier om verwijtbaarheid;
 - b. De oorzaak van de daad komt op grond van de wet voor zijn rekening;
 - c. De oorzaak van de daad komt op grond van de in het verkeer geldende opvattingen voor zijn rekening.
3. Vervolgens moet er ook **schade** zijn: er kan een onderscheid gemaakt worden tussen twee soorten schade:
 - a. **Vermogensschade** (art. 6:96 BW): Dit is schade die op geld waardeerbaar is. Bijvoorbeeld de kosten om een gesloopte fiets te repareren of te vervangen.
 - b. **Immateriële schade** (art. 6:106 BW): Dit wordt ook wel de vergoeding van smartengeld genoemd. Denk hierbij aan de schade die je krijgt voor lichamelijk letsel of belediging. Verwacht in Nederland echter geen Amerikaanse taferelen waar miljoenen worden uitgekeerd. Zie ook lid 1 van art. 6:106 BW. Sinds 2019 is de vergoeding voor affectieschade in Nederland ook mogelijk en dat is best een bijzondere ontwikkeling. Voorts

moet je weten dat de rechter de schadevergoeding die de benadeelde ontvangt onder bepaalde voorwaarden kan matigen of limiteren. Dit zal bijvoorbeeld het geval zijn indien het slachtoffer deels schuldig is aan zijn schade.

4. Er moet **causaal verband** zijn tussen de onrechtmatige gedraging en de schade. Met andere woorden: de gedraging moet de schade hebben veroorzaakt. Zie in dit verband ook art. 6:99 BW.
5. Tot slot moet voldaan zijn aan de **relativiteitsvereiste** van art. 6:163 BW. Dat betekent dat de geschreven of ongeschreven norm die geschonden is, de strekking heeft om het belang van de benadeelde te beschermen. Let wel, indien het bij punt 1 gaat om c (strijd met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt) dient de relativiteitsvereiste niet expliciet behandeld te worden. De relativiteit zit hier als het ware in de ongeschreven norm ingebakken.

VERBINTENISSENRECHT

KWALITATIEVE AANSPRAKELIJKHEID

We hebben zojuist uitgebreid kennis gemaakt met de onrechtmatige daad. Op grond van de onrechtmatige daad kan een persoon aansprakelijk worden gehouden voor zijn eigen handelen. Een persoon kan echter ook aansprakelijk zijn voor het gedrag van anderen. Ook kan een groep als geheel een onrechtmatige daad verrichten. Deze week staan we stil bij deze ‘andere’ vormen van aansprakelijkheid dan die uit eigen handeling. We beginnen zometeen met de bespreking van de groepsaansprakelijkheid. Daarna gaan we door met de bespreking van de aansprakelijkheid voor personen, dieren en zaken. Tot slot zal er nog kort iets gezegd worden over de productaansprakelijkheid.

Groepsaansprakelijkheid

Indien men zich in een groep bevindt waarvan een persoon onrechtmatig schade toebrengt en gezegd kan worden dat de kans op schade de groepsleden had behoren te weerhouden van deelname aan die groep, dan is ieder toerekenbaar groepslid voor het geheel aansprakelijk (art. 6:166 lid 1 BW). Dit artikel is opgenomen om civiele aansprakelijkstelling te vergemakkelijken in geval van gewelddadige groepsdemonstraties of groepsvandalisme. Wat houdt de **groepsaansprakelijkheid** precies in? We geven weer een pakkend voorbeeld.

Tip van Lawbooks: Klaas, Ajax-supporter in hart en nieren, besluit om met een groep jongeren na een teleurstellende voetbalwedstrijd Amsterdam onveilig te maken. De groep gooit schreeuwend en vloekend stenen naar een paar grachtenpanden. Klaas vindt het wel mooi en doet gezellig mee, maar hijzelf gooit geen stenen. Dat vindt hij een beetje lullig voor de bewoners van de mooie panden. Na een kwartier komt de politie aan. De gewelddadige groep weet te ontsnappen, maar Klaas wordt opgepakt. Hij wordt voor de schade aansprakelijk gehouden op grond van art. 6:166 lid 1 BW. Klaas beweert zelf geen stenen te hebben gegooid, maar deze vlieger gaat niet op. Hij moet zelf de schade vergoeden. Zelf kan hij wel proberen te schade te verhalen op de jongeren die daadwerkelijk de stenen hebben gegooid (art. 6:166 lid 2 BW).

Wie art. 6:166 BW kritisch leest ziet dat aan drie vereisten moet zijn voldaan:

1. Tenminste één lid van de groep moet onrechtmatig schade toebrengen. Met andere woorden: hij moet een onrechtmatige daad hebben begaan in de zin van art. 6:162 BW. Dat betekent dat wederom aan de vijf vereisten van de onrechtmatige daad moet zijn voldaan;
2. De kans op het aanbrengen van de schade had het aangesproken groepslid van zijn gedragingen in groepsverband behoren te weerhouden.
3. Deze gedragingen zijn het aangesproken groepslid toe te rekenen.

Als we teruggrijpen op het voorbeeld kunnen we concluderen dat aan de reeds genoemde drie vereisten is voldaan. Er is immers sprake van een onrechtmatige daad (iemand uit de groep heeft schade aangericht door stenen te gooien naar huizen. We gaan er voor het gemak even van uit dat aan de vijf vereisten van art. 6:162 en art. 6:163 BW is voldaan) daarnaast was Klaas bewust van de schade en had hij zich dienen te weerhouden van zijn gedragingen in groepsverband. Voorts zijn de gedragingen aan hem toerekenbaar.

Tip van Lawbooks: Zie eventueel het boek op pagina 401 en verder voor een paar pakkende voorbeelden over de groepsaansprakelijkheid. In deze voorbeelden wordt ook duidelijk wanneer aan het tweede vereiste wordt voldaan.

Aansprakelijkheid voor personen, zaken en dieren

Een persoon kan zoals gezegd ook aansprakelijk zijn voor het gedrag van anderen of voor zaken en dieren. De hoedanigheid (ook wel 'kwaliteit' genoemd) van de aangesproken persoon is hierbij beslissend. Men spreekt daarom ook wel van **kwalitatieve aansprakelijkheden**. Zometeen zullen de volgende kwalitatieve aansprakelijkheden besproken worden:

- De aansprakelijkheid van ouders voor hun **kinderen** (art. 6:164 en 6:169 BW);
- De aansprakelijkheid van de werkgever voor zijn **ondergeschikten** (art. 6:170 BW);
- De aansprakelijkheid van de werkgever/opdrachtgever voor fouten van **niet-ondergeschikten** (art. 6:171 BW); en
- De aansprakelijkheid van de bezitter voor schade door **dieren** (art. 6:179 BW).

Er bestaan ook andere kwalitatieve aansprakelijkheden maar deze komen doorgaans nooit terug op het tentamen. Denk hierbij aan de aansprakelijkheid voor gevaarlijke stoffen (art. 6:175 – art. 6:178 BW) of de aansprakelijkheid voor roerende zaken (art. 6:173 BW) en de aansprakelijkheid voor opstallen (art. 6:174 BW). Zie voor meer informatie de Lawbooks samenvattingen.

Kinderen

Wat betreft kinderen, kunnen we drie 'soorten' kinderen onderscheiden:

1. **Kinderen tot en met 13 jaar:** Art. 6:164 BW verhindert dat een benadeelde een kind beneden de 14 jaar kan aanspreken op grond van een onrechtmatige daad. Om de benadeelde toch tegemoet te komen, biedt art. 6:169 lid 1 BW uitkomst. Art. 6:169 lid 1 BW geldt dus voor kinderen van 13 jaar en jonger en stelt de ouders (of voogd) van het kind aansprakelijk.
2. **Kinderen die 14 jaar of 15 jaar oud zijn:** Zie hiervoor art. 6:169 lid 2 BW. Voor deze groep is de ouder (of de voogd) van het kind aansprakelijk, tenzij hem niet kan worden verweten dat hij de gedraging van het kind niet heeft belet.

3. **Kinderen die 16 jaar en ouder zijn:** Deze groep kan gewoon zelf aansprakelijk worden gehouden op grond van art. 6:162 BW.

We plaatsen bij de eerste twee punten nog een aantal opmerkingen.

Ad 1.

Lees art. 6:169 lid 1 BW kritisch door: *‘Voor schade aan een derde toegebracht door een als een doen te beschouwen gedraging van een kind dat nog niet de leeftijd van veertien jaren heeft bereikt en aan wie deze gedraging als een onrechtmatige daad zou kunnen worden toegerekend als zijn leeftijd daaraan niet in de weg zou staan, is degene die het ouderlijk gezag of de voogdij over het kind uitoefent, aansprakelijk’.*

Uit deze bepaling volgt dat een ouder van een kind niet altijd per definitie aansprakelijk is! Er moet altijd aan twee vereisten worden voldaan:

1. Het gedrag van het kind moet een onrechtmatige daad opleveren in de zin van art. 6:162 BW.
2. Het gedrag van het kind moet aangemerkt worden als een ‘doen’. Een ‘nalaten’ of ‘niet-doen’ is onvoldoende.

Ad 2.

Voor kinderen van 14 jaar en 15 jaar geldt een dubbele schuldaansprakelijkheid:

1. De kinderen zijn zelf aansprakelijk op grond van art. 6:162 BW.
2. De ouders zijn kwalitatief aansprakelijk op grond van art. 6:169 lid 2 BW. Voor de ouders geldt een omgekeerde bewijslast. Dat betekent dat hun schuld per definitie wordt aangenomen, tenzij zij kunnen aantonen dat hen niet kan worden verweten dat zij de gedraging van hun kind niet hebben belet.

Ondergeschikten

Art. 6:170 lid 1 BW legt een kwalitatieve aansprakelijkheid op degene van wie een ondergeschikte tegenover een derde een onrechtmatige daad pleegt. Er moet eerst wel aan enkele vereisten zijn voldaan:

1. Er moet een **ondergeschiktheidsverhouding** bestaan.
2. Er moet een fout gemaakt zijn door de **ondergeschikte**.
3. De **kans op de fout is door de opdracht vergroot**.
4. Degene voor wie de ondergeschikte werkt moet **zeggenschap** hebben over de gedragingen van de ondergeschikte.

Indien een ondergeschikte een onrechtmatige daad pleegt, kan de benadeelde twee personen aanspreken:

1. De ondergeschikte op grond van art. 6:162 BW; en
2. De werkgever op grond van art. 6:170 BW.

Uit art 6:102 BW volgt dat wanneer op twee of meer personen een verplichting tot het vergoeden van dezelfde schade rust, zij hoofdelijk (voor het geheel dus) verbonden zijn.

Kortom, de benadeelde kan voor het gehele bedrag vorderen van de ondergeschikte of van de werkgever. Wie zal uiteindelijk de schade moeten dragen? Indien de benadeelde de ondergeschikte aanspreekt, heeft hij krachtens art. 6:170 lid 2 BW regres op zijn werkgever. Kortom, de ondergeschikte mag de schade weer verhalen op zijn werkgever. Spreekt de benadeelde de werkgever direct aan? Dan kan hij zich niet verhalen op de ondergeschikte, tenzij sprake is van opzet of van bewuste roekeloosheid (art. 7:661 BW).

Tip van Lawbooks: Om een lang verhaal kort te maken: de werkgever zal altijd de schade die de ondergeschikte veroorzaakt heeft direct of indirect moeten betalen, tenzij de ondergeschikte opzettelijk of bewust roekeloos heeft gehandeld.

Niet-ondergeschikten

Art. 6:171 BW vestigt een kwalitatieve aansprakelijkheid op degene die niet-ondergeschikten werkzaamheden ter uitoefening van zijn bedrijf laat verrichten, voor de door hen daarbij begane fouten. De vereisten voor aansprakelijkheid op grond van art. 6:171 BW zijn:

1. Het moet gaan om een **fout van de niet-ondergeschikte**;
2. De opdracht van de niet-ondergeschikte moet zijn verricht **ter uitoefening van het bedrijf** van de opdrachtgever; en
3. De fout moet ontstaan zijn bij de **uitvoering van die werkzaamheden**.

Ad 2.

Vereiste nummer 2 (ter uitoefening van het bedrijf) vraagt hier om een extra toelichting. In het niet voorgeschreven arrest *Delfland/De Stoeterij* heeft de Hoge Raad uitgelegd dat de woorden 'ter uitoefening van het bedrijf' een belangrijke beperking inhouden. Aansprakelijkheid voor onrechtmatig handelen van een niet-ondergeschikte opdrachtnemer bestaat alleen indien het gaat om werkzaamheden die een opdrachtgever ter uitoefening van zijn bedrijf door die opdrachtnemer doet verrichten.

Met andere woorden: aansprakelijkheid bestaat alleen indien is deelgenomen aan de bedrijfsuitoefening van de opdrachtgever zelf. Het handelen van de niet-ondergeschikte moet als het ware zodanig met de bedrijfsuitoefening van de opdrachtgever verweven zijn, dat zij vanuit de benadeelde gezien, geschiedt ter uitvoering van één en dezelfde onderneming. De benadeelde moet dus denken dat het allemaal één onderneming is (terwijl dat in werkelijkheid dus niet zo is).

Aansprakelijkheid voor dieren

De aansprakelijkheid voor dieren wordt besproken in art. 6:179 BW. Deze rust op de bezitter en wordt begrensd door een zogenaamde 'tenzij-formule'. We lopen de vereisten voor aansprakelijkheid op grond van art. 6:179 BW af:

1. Er moet sprake zijn van een **bezitter**. De bezitter is in beginsel aansprakelijk voor zijn dier. Dit is echter anders als hij op grond van art. 3:117 BW het 'eigendom' van het dier heeft prijsgegeven, of als het beest is ontsnapt en verwilderd (art. 5:19 BW).
2. Er moet sprake zijn van een **dier**. Onder dier moet worden verstaan: door mensen gehouden beesten, zoals honden en koeien.
3. Er moet sprake zijn van **schade**; en
4. De schade moet zelfstandig door het dier worden aangericht. We lichten dit punt toe met een voorbeeld.

Tip van Lawbooks: Schnitzel, de hond van Klaas, valt Willem aan op commando van Klaas. In dit geval is Klaas aansprakelijk op grond van art. 6:162 BW. Hij had het beest immers in zijn macht. Als Schnitzel echter op eigen initiatief denkt, 'laat ik Willem eens bijten', dan is Klaas pas aansprakelijk op grond van art. 6:179 BW.

De uitzondering

Art. 6:179 BW heeft ook een **uitzondering**: '*...tenzij aansprakelijkheid op grond van de vorige afdeling zou hebben ontbroken indien hij de gedraging van het dier waardoor de schade werd toegebracht, in zijn macht zou hebben gehad*'. Men kan uit deze bepaling concluderen dat de bezitter alleen aansprakelijk is voor onberekenbare gedragingen van dieren, en niet voor hun gebreken.

VERBINTENISENRECHT

SCHADE

De wet kent geen definitie van het begrip **schade**. Art. 6:95 BW geeft wel aan welke schade wordt vergoed:

1. Vermogensschade;
2. Ander nadeel (denk hierbij aan immateriële schade in de zin van art. 6:106 BW).

De wet geeft de rechter wat betreft de wijze van begroting een grote mate van vrijheid: Hij mag de schade begroten op de wijze die het meest met de aard ervan in overeenstemming is (art. 6:97 BW). Art. 6:104 BW is een uitwerking van art. 6:107 BW en geeft de rechter een discretionaire bevoegdheid de schade van de benadeelde te begroten op de winst die de veroorzaker heeft genoten als gevolg van zijn (onrechtmatig) handelen. Art. 6:105 lid 1 BW geeft een regeling voor de begroting van nog niet ingetreden schade.

Eigen schuld

Volgens art. 6:101 BW (de **eigen schuld**) wordt de vergoedingsplicht van de laedens (de veroorzaker) verminderd door de schade over de benadeelde en de vergoedingsplichtige te verdelen in evenredigheid met de mate waarin de aan ieder toe te rekenen omstandigheden tot de schade hebben bijgedragen. Vervolgens kan een zogenaamde billijkheidscorrectie worden toegepast. Je dient dus, indien de benadeelde heeft bijgedragen aan de schade, twee stappen te zetten:

1. Je maakt een zogenaamde causale verdeling. Hierbij kijk je welk gedeelte van de schade door de laedens is veroorzaakt en welk gedeelte door de benadeelde zelf (dit is de primaire maatstaf).
2. Je past de billijkheidscorrectie toe (dit is de secundaire maatstaf).

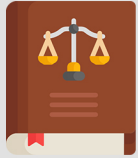
Voordeelstoerekening

De **voordeelstoerekening** komt terug in art. 6:100 BW. Deze bepaling geeft kortgezegd aan dat, indien de schadeveroorzakende gebeurtenis niet alleen nadelen maar ook voordelen heeft opgeleverd, hier rekening mee gehouden moet worden. Daarbij geldt wel de beperking dat de verrekening slechts dient te geschieden 'voor zover dit redelijk is'.

Matiging en limitering

De **matiging** komt aan bod in art. 6:106 BW. De **limitering** is opgenomen in art. 6:110 BW. Het doel van matiging en limitering is hetzelfde (het beperken van de schadevergoeding), maar er is een verschil tussen wie het oplegt. Matiging wordt opgelegd door de rechter, terwijl limitering door de wetgever opgelegd wordt in de vorm van een AMvB.

ONTDEK DE VOORDELEN VAN LAWBOOKS.

De meest volledige samenvattingen

Je krijgt niet alleen de literatuur, maar ook arrestanalyses, tips & tricks van ouderejaars, handige stappenplannen en de antwoorden van de werkgroepvragen.

We hebben ook oefenpakketten

Wil je vlak voor het tentamen je kennis testen? Wij zijn het enige bedrijf dat ook oefenpakketten verkoopt met handige oefenvragen, uiteraard voorzien van het antwoord.

Exact toegespitst op de stof

Onze samenvattingen worden exact toegespitst op de stof die je voor het tentamen moet kennen. Je leest geen letter te veel of te weinig.

Geschreven door de beste juristen

De samenvattingen worden geschreven door de beste afgestudeerde juristen en meesters in het recht. Hierdoor weet je zeker dat je de beste kwaliteit krijgt.

De verantwoorde keuze

Onze producten worden uitsluitend gedrukt op papier dat goedgekeurd is door het FSC. Lawbooks is een slimme én verantwoorde keuze.

Altijd op tijd

De Lawbooks samenvattingen worden elk jaar grondig herzien en zijn altijd ruim op tijd voor de tentamens beschikbaar.